

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».

Серія: «Юридичні науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL «INTERNAUKA».

Series: «Juridical sciences»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ
ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».

Серия: «Юридические науки»

№ 1(6) / 2018

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА».**

Серія: «Юридичні науки»

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА».**

Серия: «Юридические науки»

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA».**

Series: «Juridical sciences»

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22442-12342Р*

№ 1(6)

Київ 2018

ББК 67
УДК 34
М-43

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Видання включене у Перелік наукових фахових видань України,
відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України
№ 693 від 10 травня 2017 року.

Рекомендовано до друку
Вченою радою Київського кооперативного інституту бізнесу і права.
Протокол № 13 від 29 січня 2018 року.

Засновники:

1. Київський кооперативний інститут бізнесу та права.
2. Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права».
3. Громадська організація «Міжнародна академія освіти і науки».
4. Товариство з обмеженою відповідальністю «Фінансова Рада України».

У журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем юридичної науки.

Для наукових працівників, викладачів, студентів юридичних спеціальностей, працівників державних установ, юридичних компаній, судів, правоохоронних органів й інших зацікавлених осіб.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2018

© Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».
Серія: «Юридичні науки», 2018

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: РИНЦ; Open Academic Journals Index; ResearchBib; Scientific Indexing Services; Turkish Education Index; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; RePEc; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate, Cosmos Impact Factor.

ISSN 2520-2308 = Internauka. Seriâ: Ūridičeskie nauki (Kiev)/Meždunarodnyj naučnyj žurnal "Internauka". Seriâ: Ūridičeskie nauki

Редакційна колегія

Головний редактор: **Омельчук Василь Андрійович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)
Заступник головного редактора: **Курило Володимир Іванович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Київ, Україна)

Відповідальний редактор: **Мушенюк Віктор Васильович** — кандидат юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Члени редакційної колегії

Член редакційної колегії: **Арістова Ірина Василівна** — доктор юридичних наук, професор (Суми, Україна)
Член редакційної колегії: **Бондаренко Ігор Іванович** — доктор юридичних наук, професор (Братислава, Словачька Республіка)

Член редакційної колегії: **Галуцько Валентин Васильович** — доктор юридичних наук, професор, (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Гиренко Інна Володимирівна** — доктор юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Глушков Валерій Олександрович** — доктор юридичних наук, професор, (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Головко Олександр Миколайович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Грохольський Володимир Людвигович** — доктор юридичних наук, професор (Одеса, Україна)

Член редакційної колегії: **Єлісеєв В'ячеслав Сергійович** — доктор юридичних наук, доцент (Москва, Російська Федерація)

Член редакційної колегії: **Калюжний Ростислав Андрійович** — доктор юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Кіндюк Борис Володимирович** — доктор юридичних наук, доктор географічних наук, професор (Тернопіль, Україна)

Член редакційної колегії: **Клемпарський Микола Миколайович** — доктор юридичних наук, професор (Кривий Ріг, Україна)

Член редакційної колегії: **Макарова Тамара Іванівна** — доктор юридичних наук, професор (Мінськ, Республіка Білорусь)

Член редакційної колегії: **Мельничук Ольга Федорівна** — доктор юридичних наук, доцент (Вінниця, Україна)

Член редакційної колегії: **Овчарук Сергій Станіславович** — доктор юридичних наук (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Остапенко Олексій Іванович** — доктор юридичних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Пивовар Юрій Ігорович** — доктор філософії в галузі права, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Позняков Спартак Петрович** — доктор юридичних наук, доцент (Ірпінь, Україна)

Член редакційної колегії: **Світличний Олександр Петрович** — доктор юридичних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Сидор Вікторія Дмитрівна** — доктор юридичних наук, професор (Чернівці, Україна)

Член редакційної колегії: **Таранова Тетяна Сергіївна** — доктор юридичних наук, професор (Мінськ, Республіка Білорусь)

Член редакційної колегії: **Самохін Анатолій Вікторович** — доктор медичних наук, професор, Заслужений лікар України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Анатолій Юхимович** — кандидат юридичних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Панталієнко Петро Васильович** — кандидат юридичних наук, доцент, Заслужений юрист України, суддя Верховного суду України у відставці (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Хіміч Ольга Миколаївна** — кандидат юридичних наук (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Легенький Микола Іванович** — кандидат педагогічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лоредана Джані Агуїре** — доктор права, професор (Італійська Республіка)

Член редакційної колегії: **Лоренцмайєр Штефан** — доктор юридичних наук, професор (Аугсбург, Федеративна Республіка Німеччина)

Член редакційної колегії: **Фунта Растіслав** — кандидат юридичних наук, доцент (Сладковічово, Словачька Республіка)

№ 1(6)

2018
ЛЮТИЙ

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».
СЕРІЯ: «ЮРИДИЧНІ НАУКИ»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».
SERIES: «JURIDICAL SCIENCES»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».
СЕРИЯ: «ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ»

ЗМІСТ

CONTENTS

СОДЕРЖАНИЕ

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Калюжний Ростислав Андрійович, Шапенко Людмила Олександрівна
ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ... 6

Кононець Віта Петрівна
АНАЛІЗ СУДДІВСЬКОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ПРИЛАДІВ
ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ В РАМКАХ АДМІНІСТРАТИВНИХ
ПРОВАДЖЕНЬ 12

Леонова Олена Вікторівна
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН НАДРОКОРИСТУВАННЯ В КРАЇНАХ СНД
ТА УКРАЇНІ 18

Медведик Лев Орестович
МІСЦЕ ВИЩИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СУДІВ В СИСТЕМІ СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ ТА ЇХ
АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ 23

Яковенко Антон Володимирович
ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ, ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ
ГРОМАДЯН ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ 30

ПОДАТКОВЕ ПРАВО

Дуліба Євгенія Володимирівна
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ: ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ
У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВО..... 35

Курило Володимир Іванович, Дуліба Євгенія Володимирівна
ПРО ОКРЕМІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ...41

Калюжний Ростислав Андрійович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Навчально-науковий юридичний інститут
Національного авіаційного університету*

Калюжный Ростислав Андреевич

*доктор юридических наук, профессор,
професор кафедры теории и истории государства и права
Учебно-научный юридический институт
Национального авиационного университета*

Kaliuzhnyj Rostyslav

*Doctor of Science of Law, Professor,
Professor of the Department of Theory and History of State and Law of
Education and Research Institute of Law of
National Aviation University*

Шапенко Людмила Олександрівна

*асистент кафедри теорії та історії держави і права
Навчально-науковий юридичний інститут
Національного авіаційного університету*

Шапенко Людмила Александровна

*ассистент кафедры теории и истории государства и права
Учебно-научный юридический институт
Национального авиационного университета*

Shapenko Liudmyla

*Assistant of the Department of Theory and History of
State and Law of Education and Research Institute of Law of
National Aviation University*

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ

ПУБЛИЧНОЕ АДМИНИСТРИРОВАНИЕ В СФЕРЕ СТРАХОВАНИЯ: СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ КАТЕГОРИИ

PUBLIC ADMINISTRATING IN THE INSURANCE SPHERE: THE CONCEPT AND CONTENT OF THE CATEGORY

Анотація. Стаття присвячена розгляду сутності та змісту публічного адміністрування у сфері страхування, зміни його ролі в умовах проведення адміністративної реформи та впровадження європейських принципів і стандартів діяльності органів публічної адміністрації. В ході дослідження основна увага акцентована на вивченні особливостей адміністративно-правових засобів публічного адміністрування, необхідних для впорядкування відносин між суб'єктами страхового ринку та іншими учасниками страхових відносин. В результаті наукового пошуку авторами визначено, що публічне адміністрування в сфері страхування, будучи важливою частиною публічного управління, виконує регулятивну, контрольну та організаційну функції в страховій сфері, тим самим забезпечуючи сталий розвиток страхової діяльності, а також в цілому сприяючи демократичному розвитку держави і суспільства на рівні світових стандартів.

Ключові слова: публічне адміністрування, суб'єкти публічного адміністрування, засоби публічного адміністрування, принципи публічного адміністрування, страхування.

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению сущности и содержания публичного администрирования в сфере страхования, изменения его роли в условиях проведения административной реформы и внедрения европейских принципов и стандартов деятельности органов публичной администрации. В ходе исследования основное внимание акцентировано на изучении особенностей административно-правовых средств публичного администрирования, необходимых для упорядочения отношений между субъектами страхового рынка и другими участниками страховых отношений. В результате научного поиска авторы определяют, что публичное администрирование в сфере страхования, являясь важной частью публичного управления, выполняет регулятивную, контрольную и организационную функции в страховой сфере, тем самым обеспечивая устойчивое развитие страховой деятельности, а также в целом способствуя демократическому развитию государства и общества на уровне мировых стандартов.

Ключевые слова: публичное администрирование, субъекты публичного администрирования, средства публичного администрирования, принципы публичного администрирования, страхование.

Summary. This article is devoted to analyze of a concept and content of public administrating in the sphere of insurance, changes of its role in conditions of the administrative reform and implementation of European principles and standards of public administration's activities. During the research main attention has been paid to study particularities of administrative and legal means of public administrating needed to organize relations between subjects of an insurance market and other participants of insurance relations. As a result of scientific research the authors have determined that public administrating in the sphere of insurance, as an important part of public administration, executes regulative, supervisory and organizational functions in the insurance sphere and ensure sustainable development of the insurance activity, and also generally promotes democratic development of the state and our society to the level of world standards.

Key words: public administrating, subjects of public administrating, means of public administrating, principles of public administrating, insurance.

Постановка проблеми. Проведення адміністративної реформи, зміна основоположних засад побудови вітчизняних адміністративно-правових інститутів, впровадження європейських принципів та стандартів діяльності органів публічної адміністрації зумовлюють необхідність перегляду та переоцінки значення публічного адміністрування в процесі регулювання суспільних відносин, зокрема у сфері страхування. Адже страхування є невід'ємним атрибутом сучасного життя, що, по-перше, забезпечує надійний захист майнових інтересів фізичних та юридичних осіб завдяки реалізації механізму попередження чи зменшення наслідків від передбачуваних чи непередбачуваних подій (страхових випадків); по-друге, маючи великі інвестиційні можливості та значний потенціал для забезпечення загальнодержавних і регіональних інноваційно-інвестиційних програм, сприяє безперервному відтворенню та розвитку економіки; по-третє, будучи важливим складовим елементом фінансової системи, виступає гарантом фінансової стабільності та економічної безпеки держави в цілому. Проте така роль даного інституту стає можливою лише за умов належного рівня розвитку страхового ринку та дієвого державного регулювання страхової діяльності, першочергове значення в якому відіграють злагоджені дії органів публічної адміністрації, що спрямовані на упорядкування відносин між учасниками страхового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем публічного адміністрування та вивченням форм його реалізації у різних сферах суспільного життя займалися такі науковці як С. Гайдученко, Ю. Дідок, К. Колесникова, В. Колпаков, В. Корженко, В. Круглов, Н. Мальтюхова, В. Мартиненко, Н. Обушна, С. Чернов та багато інших. Проте рівень розвитку вітчизняної правової доктрини свідчить про необхідність висвітлення питань щодо специфіки діяльності суб'єктів публічного адміністрування у сфері страхування та визначення змісту самого поняття «публічне адміністрування у сфері страхування».

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у з'ясуванні сутності та змісту публічного адміністрування в сфері страхування, а також особливостей адміністративно-правових засобів публічного адміністрування, що використовуються для впорядкування відносин між суб'єктами страхового ринку та іншими учасниками страхових відносин.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що публічне адміністрування в останні роки набуло широкого розповсюдження, на сьогодні слід відмітити відсутність законодавчого визначення даного поняття. Зважаючи на це, необхідним у ході дослідження є вивчення наукових розробок вчених, в яких висвітлено публічне адміністрування як системне явище, що має конкретні суспільні цінності для забезпечення надання адміністративних

послуг у відповідності з європейськими стандартами шляхом впровадження принципів демократичного управління.

Зокрема, В. Колпаков, розглядаючи форми публічного адміністрування, визначає публічне адміністрування як діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо реалізації своїх функцій у межах встановленої компетенції [1, с. 43].

Автори праці «Публічне адміністрування» С. Чернов та С. Гайдученко визначають публічне адміністрування як регламентовану законами та іншими нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів публічного адміністрування, що спрямована на здійснення законів та інших нормативно-правових актів шляхом прийняття адміністративних рішень, надання встановлених законами адміністративних послуг [2, с. 7].

Публічне адміністрування є близьким поняттям до публічного управління і деякі дослідники досить часто їх ототожнюють. Проте, погоджуючись з думкою В. Мартиненка, слід звернути увагу, що публічне адміністрування є формою реалізації публічного управління, яке здійснюють представницькі органи демократичного врядування через свої виконавчі структури [3, с. 20–21]. Підтримуючи дану позицію, К. Колесникова зазначає, що публічне адміністрування є складовою публічного управління, мета якого полягає у забезпеченні демократичного розвитку держави та суспільства на рівні світових стандартів на основі використання новітніх методів і технологій управління [4, с. 44].

Н. Обушна, обґрунтовуючи теоретичні засади публічного управління як якісно нової моделі організації державного управління, наголошує, що публічне адміністрування становило основу механізму реалізації на практиці класичної теорії менеджменту в державному секторі, яка передувала появі сучасної теорії менеджменту, що характеризує модель нового публічного управління, сутність якої зводиться до ефективного функціонування всієї системи політичних інституцій. При цьому автор вказує, що особливостями публічного адміністрування є забезпечення реалізації рішень органів влади шляхом застосування демократичних, публічних, ліберальних форм та методів управління соціальним та економічним розвитком суспільства, що становить лише частину публічного управління [5, с. 54–58].

Інколи у наукових джерелах для визначення публічного адміністрування використовують два підходи: 1) у вузькому значенні, коли публічне адміністрування розуміють як професійну діяльність державних службовців, яка включає всі види діяльності, що спрямовується на реалізацію рішень уряду,

вивчення, розробку та впровадження напрямів урядової політики; 2) у широкому розумінні публічне адміністрування розглядають як скоординовані дії органів законодавчої, виконавчої та судової влади з питань державних справ, які значно відрізняються від адміністрування у приватному секторі, але пов'язані зі значною кількістю приватних груп та індивідів, що працюють у різних компаніях чи громадах; мають важливе значення у формуванні державної політики та є частиною політичного процесу. Саме в широкому розумінні поняття «публічне адміністрування» у сучасній вітчизняній науковій літературі відповідає поняттю «державне управління» [6, с. 4].

В теорії державного управління публічне адміністрування представлено як: різновид управлінської діяльності інституцій публічної влади, завдяки якій держава та громадянське суспільство забезпечують самокерованість (самоврядність) усієї суспільної системи та її розвиток у певному визначеному напрямку [7, с. 488]; управлінська діяльність органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, інших суб'єктів публічної влади, яка забезпечує вплив на суспільну систему в цілому шляхом відповідних форм, механізмів, інструментів і процедур, забезпечуючи при цьому рух суспільної системи та її розвиток у необхідному напрямі [8, с. 149].

Вищезазначене, дозволяє зробити висновок, що публічне адміністрування у сфері страхування є важливою складовою публічного управління, зміст якого становить діяльність суб'єктів публічної адміністрації, спрямованої на реалізацію законів та інших нормативно-правових актів шляхом прийняття адміністративних рішень щодо забезпечення інтересів суб'єктів страхової діяльності та надання встановлених законами адміністративних послуг учасникам страхового ринку.

У сфері страхування повноваженнями публічного адміністрування наділена значна кількість суб'єктів. Аналіз характеру цих повноважень та врахування обсягу їхнього впливу на сферу страхування дозволяє виокремити загальні та спеціальні суб'єкти публічного адміністрування в означеній сфері. До загальних суб'єктів належать Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, тобто ті суб'єкти публічної адміністрації, які визначають загальні засади соціально-економічного розвитку держави, основні напрями державної політики та правові засади регулювання відносин у сфері страхування, забезпечують розроблення та затвердження програм розвитку страхового ринку, здійснюють контроль за фінансуванням цих програм тощо. Головними завданнями загальних суб'єктів публічного адміністрування у сфері страхування є

здійснення ними нормотворчої діяльності та виконання контрольно-наглядових функцій.

Діяльність спеціальних суб'єктів публічного адміністрування безпосередньо пов'язана з реалізацією державної політики у сфері страхування на всіх рівнях (загальнодержавному, регіональному, місцевому). До таких суб'єктів можна віднести Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (уповноважений орган, що здійснює державний нагляд за страховою діяльністю), Міністерство фінансів України, Державну регуляторну службу України та інші державні органи та органи місцевого самоврядування, діяльність яких спрямована на надання адміністративних послуг суб'єктам страхового ринку, здійснення перевірок діяльності страхових організацій з метою вдосконалення аналітичного та інформаційно-облікового забезпечення, проведення інформаційно-консультативної роботи та ін.

Не зважаючи на активні зрушення у результаті проведення заходів щодо оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, однією з проблем діяльності суб'єктів публічної адміністрації є дублювання одних і тих же повноважень, що призводить до нерационального використання кадрового потенціалу, значних фінансових витрат, розробки ідентичної нормативної та оперативної документації, а в цілому до зниження ефективності функціонування системи суб'єктів публічного адміністрування у сфері страхування. Для вирішення даного питання парламентарі неодноразово вносили пропозиції щодо ліквідації Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг та перерозподілу її функцій між іншими регуляторами фінансового ринку. Зокрема, згідно Проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» № 2413а від 20.07.2015 р. функції контролю та нагляду за діяльністю страхового ринку передбачено передати Національному банку України. Аналіз даного законопроекту, свідчить про те, що реформування системи державного регулювання фінансового ринку України відповідає сучасним світовим тенденціям консолідації контрольних та наглядових функцій у єдиній установі та є тим базисом, що створює умови для економічного зростання та реалізації завдань на шляху інтеграції у європейське та світове співтовариство. Проте, дані зміни потрібно впроваджувати лише еволюційним шляхом, що дозволить поетапно перейти до системи мегарегулювання завдяки зміцненню ринків фінансових послуг, універсалізації фінансових інституцій, уніфікації правил регулювання

та нагляду, а також усуненню правових колізій та суперечностей між значною кількістю законодавчих актів, в яких закріплено порядок та умови державного регулювання фінансового сектора економіки.

Важливу роль у трансформації адміністративно-правових інститутів та реформуванні системи державного управління відіграють європейські принципи адміністративного права. Незважаючи на те, що ці принципи отримали лише фрагментарне закріплення на законодавчому рівні (наприклад, у Кодексі адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р.), вони визнані на доктринальному рівні та становлять основу для впровадження демократичних стандартів діяльності органів публічної адміністрації, зокрема у сфері страхування [9, с. 128]. Сприйняття їх у правовому полі сприяє ефективній реалізації «людиноцентристської» концепції діяльності держави, яка передбачає пріоритет та можливості людини реалізовувати належні їм права у відносинах з публічною адміністрацією, що забезпечує належний рівень взаємовідносин органів публічної влади та приватних осіб.

Досліджуючи зміст публічного адміністрування у сфері страхування, слід зазначити, що діяльність суб'єктів публічної адміністрації може виражатися як у правовій, так і неправовій формі. До правових форм публічного адміністрування у сфері страхування належать ті, використання яких спричиняє виникнення юридичних наслідків (наприклад, прийняття нормативних та індивідуальних актів з питань страхової діяльності, встановлення правил формування, обліку і розміщення страхових резервів та показників звітності, здійснення реєстраційних та інших значущих дій). До неправових форм відносяться ті, використання яких безпосередньо юридичного значення не має (наприклад, проведення ревізій, різноманітних нарад, консультацій суб'єктами публічної адміністрації, що уповноважені діяти у сфері страхування) [1, с. 47–48].

Здійснюючи свою діяльність у процесі упорядкування страхових відносин суб'єкти публічної адміністрації використовують різноманітні адміністративно-правові засоби, тобто всю сукупність прийомів і способів, необхідних для реалізації державної політики у сфері страхування та забезпечення захисту прав і інтересів учасників страхового ринку. Серед адміністративно-правових засобів публічного адміністрування у сфері страхування особливе значення мають реєстраційні та контрольні засоби.

Особливість використання реєстраційних засобів суб'єктами публічної адміністрації зумовлена тим, що провадження страхової діяльності можливе лише після реєстрації страхової організації та отримання

дозволу (ліцензії) на здійснення відповідного виду страхування в органах публічної адміністрації чи їх структурних підрозділах. Реєстраційна діяльність в межах публічного адміністрування у сфері страхування здійснюється з метою офіційного визнання законності діяльності страхової організації, наділення страховиків правами та обов'язками, обліку страхових резервів тощо.

Не менш важливими є і контрольні засоби публічного адміністрування у сфері страхування, адже контроль та нагляд, який тісно з ним пов'язаний, спрямовані на забезпечення сталого розвитку страхового ринку та ефективність страхової діяльності, що, в свою чергу, суттєво впливає на організацію ринково-конкурентних відносин, досягнення економічних, соціальних та інших цілей держави. Реалізація органами публічної адміністрації та їх структурними підрозділами контрольних засобів забезпечує проведення перевірок щодо правильності застосування суб'єктами страхової діяльності законодавства про страхову діяльність та достовірність їх звітності, здійснення контролю за платоспроможністю страховиків відповідно до взятих ними страхових зобов'язань перед страхувальниками та ін.

Висновки. Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що публічне адміністрування у сфері страхування є важливою складовою публічного управління, зміст якого становить діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо забезпечення інтересів суб'єктів страхової діяльності та надання встановлених законами адміністративних послуг учасникам страхового ринку шляхом здійснення адміністративних актів (прийняття нормативно-правових та оперативних актів, проведення ревізій, консультацій та ін.).

В процесі здійснення своєї діяльності суб'єкти публічного адміністрування виконують ряд функцій, зокрема, регулятивну (розробка та прийняття нормативно-правових та методичних документів з питань страхової діяльності), контрольну (здійснення контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів страхової діяльності) та організаційну (визначення засад діяльності страхового ринку та організацію відносин між учасниками страхових відносин), що забезпечує упорядкування відносин між суб'єктами страхового ринку та іншими учасниками страхових відносин, сталий розвиток страхової діяльності та в цілому сприяє демократизації суспільних процесів на рівні світових стандартів.

Література

1. Колпаков В. К. Поняття форм публічного адміністрування / В. К. Колпаков // Адміністративне право і процес. — 2012. — № 2(2). — С. 43–51.
2. Чернов С. І. Текст лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування» / С. І. Чернов, С. О. Гайдученко. — Х.: ХНУМГ, 2014. — 97 с.
3. Мартиненко В. М. Демократичне врядування: проблеми теорії та практики / В. М. Мартиненко // Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. пр. — 2010. — № 1. — С. 16–22.
4. Колесникова К. О. Співвідношення державного управління та публічного адміністрування у процесі суспільної трансформації / К. О. Колесникова // Публічне управління: теорія та практика. — 2013. — Вип. 3. — С. 41–45.
5. Обушна Н. І. Публічне управління як нова модель організації державного управління в Україні: теоретичний аспект / Н. І. Обушна // Ефективність державного управління. — 2015. — Вип. 44(1). — С. 53–63.
6. Зарубіжний досвід публічного адміністрування: метод. рек. / Н. М. Мельтюхова, В. В. Корженко, Ю. В. Дідок [та ін.]; за заг. ред. Н. М. Мельтюхової. — К.: НАДУ, 2010. — 28 с.
7. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / наук. ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк [та ін.]. — К.: НАДУ, 2011. — Т. 8. — 630 с.
8. Круглов В. В. Публічне адміністрування в процесі державно-приватного партнерства / В. В. Круглов // Актуальні проблеми державного управління. — 2015. — № 1. — С. 145–153.
9. Пухтецька А. А. Європейські принципи адміністративного права: Монографія / За заг. ред. д. ю. н., проф. В. Б. Авер'янова. — К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, 2012. — 237 с.

References

1. Kolpakov V. K. Pomyattya form publichnoho administruvannya / V. K. Kolpakov // Administratyvne pravo i protses. — 2012. — № 2(2). — S. 43–51.
2. Chernov S. I. Tekst lektsiy z dystsypliny «Publichne administruvannya» / S. I. Chernov, S. O. Hayduchenko. — Kh.: KhNUMH, 2014. — 97 s.

3. Martynenko V. M. Demokratychne vryaduvannya: problemy teorii ta praktyky / V. M. Martynenko // Publichne upravlinnya: teoriya ta praktyka: zb. nauk. pr. — 2010. — № 1. — S. 16–22.
4. Kolesnykova K. O. Spivvidnoshennya derzhavnoho upravlinnya ta publichnoho administruvannya u protsesi suspil'noyi transformatsiyi / K. O. Kolesnykova // Publichne upravlinnya: teoriya ta praktyka. — 2013. — Vyp. 3. — S. 41–45.
5. Obushna N. I. Publichne upravlinnya yak nova model' orhanizatsiyi derzhavnoho upravlinnya v Ukrayini: teoretychnyy aspekt / N. I. Obushna // Efektyvnist' derzhavnoho upravlinnya. — 2015. — Vyp. 44(1). — S. 53–63.
6. Zarubizhnyy dosvid publichnoho administruvannya: metod. rek. / N. M. Mel'tyukhova, V. V. Korzhenko, Yu. V. Didok [ta in.]; za zah. red. N. M. Mel'tyukhovoyi. — K.: NADU, 2010. — 28 s.
7. Entsyklopediya derzhavnoho upravlinnya: u 8 t. / nauk. red. kol.: Yu. V. Kovbasyuk [ta in.]. — K.: NADU, 2011. — T. 8. — 630 s.
8. Kruhlov V. V. Publichne administruvannya v protsesi derzhavno-privatnoho partnerstva / V. V. Kruhlov // Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya. — 2015. — № 1. — S. 145–153.
9. Pukhtets'ka A. A. Yevropeys'ki pryntsypy administratyvnoho prava: Monohrafiya / Za zah. red. d.yu.n., prof. V. B. Aver»yanova. — K.: Instytut derzhavy i prava im. V. M. Korets'koho, 2012. — 237 s.

Кононець Віта Петрівна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Кононец Вита Петровна

кандидат юридических наук,

доцент кафедры административного права, процесса и административной деятельности

Днепропетровский государственный университет внутренних дел

Kononets Vita

Doctor of Law,

Associate Professor of the Department of Administrative Law

Process and Administrative Activities

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

**АНАЛІЗ СУДДІВСЬКОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ
ТЕХНІЧНИХ ПРИЛАДІВ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ
В РАМКАХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОВАДЖЕНЬ**

**АНАЛИЗ СУДЕЙСКОЙ ПРАКТИКИ ПО ПРИМЕНЕНИЮ
ТЕХНИЧЕСКИХ УСТРОЙСТВ И ТЕХНИЧЕСКИХ СРЕДСТВ ОРГАНАМИ ПОЛИЦИИ
В РАМКАХ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ПРОИЗВОДСТВ**

**ANALYSIS OF THE JUDWISH PRACTICE ON APPLICATION
OF TECHNICAL DEVICES AND TECHNICAL ASSETS BY POLICE ORGANIZATIONS
IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS**

Анотація. Наукова стаття присвячена нормативно-правовому регулюванню законних підстав застосування працівниками Національної поліції технічних засобів фото-, кінозйомки, відеозапису, на підставі Закону України «Про Національну поліцію». В результаті дослідження даної теми узагальнено матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень щодо винесення судами постанов з питань пов'язаних із застосуванням технічних приладів. Розглядається законність використання технічних засобів та надання відео документів доказом у судовому процесі. Проаналізовано питання застосування відеозапису, яке повинно забезпечити найбільш точну і повну фіксацію фактів, що мають доказове значення. Внесені пропозиції та рекомендації стосовно вдосконалення нормативної бази в частині застосування превентивних заходів органами Національної поліції. Охарактеризовано низку складнощів в правоохоронній діяльності за відсутності даного технічного права у працівників поліції.

Ключові слова: технічні засоби, відео документи, доказ, Національна поліція, законодавство.

Аннотация. Научная статья посвящена нормативно-правовому регулированию законных оснований применения работниками Национальной полиции технических средств фото-, киносъёмки, видеозаписи, на основании Закона Украины «О Национальной полиции». В результате исследования данной темы обобщены материалы Единого государственного реестра судебных решений о вынесении судами постановлений по вопросам, связанным с применением технических приборов. Рассматривается законность использования технических средств и предоставления видео документов доказательством в судебном процессе. Проанализированы вопросы применения видеозаписи, которое должно обеспечить наиболее точную и полную фиксацию фактов, имеющих доказательственное значение. Внесены предложения, и рекомендации по совершенствованию нормативной базы в части применения превентивных мер органами Национальной полиции. Охарактеризованы ряд сложностей в правоохранительной деятельности при отсутствии данного технического права у работников полиции.

Ключевые слова: технические средства, видеодокументы, доказательство, Национальная полиция, законодательство.

Summary. The scientific article is devoted to the legal regulation of legal grounds for the use by the National Police of technical means of photo, film, video, on the basis of the Law of Ukraine «On the National Police». As a result of the study of this topic, the materials of the Unified State Register of Court Decisions concerning the issuing of rulings by the courts on issues related to the use of technical devices are summarized. The legality of the use of technical means and the provision of video documents by evidence in the court proceedings is considered. The question of the use of video recording, which should provide the most accurate and complete fixation of facts that have probative value, is analyzed. The suggestions and recommendations concerning the improvement of the regulatory framework for the application of preventive measures by the National Police are presented. A number of complications in law enforcement activities were characterized in the absence of this technical law from police officers.

Key words: hardware, video, proof, of the national police, the law.

Постановка проблеми. Питання пов'язані з використанням поліцією технічних приладів, зокрема у процесі здійснення фото і відео-фіксації, а саме при порушенні правил дорожнього руху є на даний час досить актуальними. Вона грає велику роль у пошуках злочинців та правопорушників, допомагає збирати докази, досліджувати документи та інших речові докази. І тому потрібно визначити правові підстави, значимість даного питання та взагалі доречність застосування працівниками поліції цих засобів.

Тому відсутність даного права у працівників поліції тягне за собою низку складнощів в правоохоронній діяльності, наприклад: значне зниження рівня слідства, зменшення ефективного ведення профілактичної роботи, а в майбутньому це може стати передумовою збільшення рівня шахрайства, хабарів, адміністративних та кримінальних правопорушень.

Таким чином, поліція використовує різного роду технічні засоби, засоби фото- та відео-фіксації та засоби фіксації звуку під час документування обставин скоєння злочинів і проступків, в тому числі й в громадських місцях, а також безпосередньо дій працівників Національної поліції, під час виконання покладених на них завдань. Саме по собі застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, є значним, прогресивним кроком уперед, який спрямований у першу чергу на підвищення якості публічної безпеки громадян та взагалі утвердження правосуддя в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науці проблеми застосування технічних засобів є предметом уваги низки вчених, серед яких потрібно відзначити таких науковців як О. В. Джафарова, О. В. Керевич [19], С. О. Шатрава [19], В. Б. Вишня [18], М. Ф. Сокиран [20], Д. В. Смерницький [21] та інші.

Особливості вирішення проблемних питань пов'язаних з використанням поліцією технічних приладів, зокрема у процесі здійснення фото і відео-фіксації,

а саме при порушенні правил дорожнього руху. Тому приведення чинного законодавства до відповідності грає важливу роль у тому числі щодо пошуках злочинців та правопорушників, допомагає збирати докази, досліджувати документи та інших речові докази. І тому потрібно визначити правові підстави, значимість даного питання та взагалі доречність застосування працівниками поліції цих засобів.

Мета статті. Метою даної статті є визначення законності використання та застосування технічних засобів для фіксації порушень правил дорожнього руху та припинення, профілактики таким чином протиправних дій зі сторони водія, за які передбачена адміністративна, кримінальна та цивільно-правова відповідальність.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- узагальнити матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень щодо винесення судами постанов з питань пов'язаних із застосуванням технічних приладів при фіксації неправомірних дій;
- сформулювати пропозиції та рекомендації стосовно вдосконалення нормативної бази в частині застосування превентивних заходів органами Національної поліції.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши дані з Єдиного державного реєстру судових рішень хочу зазначити, що в більшості випадків суд керується та спираючись на ст. 251 КУпАП цілеспрямовано за незрозумілих обставин виносять рішення про відмову у визнанні саме того чи іншого відеозапису доказом по адміністративній справі. Отже, в даному випадку, коли витримана процедура застосування відео зйомки правопорушення є незрозумілою позиція суду, чому саме в порядку ст. 251 КУпАП відеозапис не є доказом? Чому суд не завжди сприймає запис з відео реєстратора, як явний факт вчиненого правопорушення що не потребує додаткової та більшої доказової бази? Насамперед хочеться зауважити, що це є досить складним явищем в судовій діяльності, адже важко однозначно стверджувати взагалі на яких підставах суд приймає те чи інше рішення,

не завжди дотримуючись норм КУпАП. На мою думку, суд під час вирішення справи при винесенні вироку враховує свої власні переконання стосовно даної справи та діє відповідно до ситуації що склалася. Тим більше хочу зауважити, що даний факт не є з правової точки зору правильним, тому що не відповідає саме таким вимогам як неупередженість та об'єктивність. Тому для розкриття проблематики з приводу розгляду судами адміністративних справ, в частині залучення доказової бази фото та відео фіксації, доцільно розглянути ряд винесених постанов судом. Оскільки, якщо звернутися до статистики оскарження винесених рішень по ст. 130 КУпАП, то стан її залишається незрозумілим та постійно змінюється, але зріст все одно вбачається.

Враховуючи різноманітний характер і вибраний напрям до проведення суддею судового розгляду слід зауважити на тому, що вибраний шлях безперечно впливає на хід та результати процесу у суді. Найчастіше у вираках чи інших рішеннях суду вбачається неоднозначність при задоволенні чи відмові залучення у якості доказів результати фото- чи відеозйомки. В одному випадку у разі відсутності такого виду доказу суддя витребує залучення або виїмку такого запису, що власне затягує час проведення судового процесу. А в інших — навпаки, за наявності необхідного відео заперечує їх доказовий характер та взагалі відхиляє можливість долучити до справи. Така позиція суддів дуже неоднозначна, незрозуміла і потребує детального вивчення із наукової та практичної точки зору та в подальшому із формуванням та затвердженням інструкції щодо визначення алгоритму дій при оцінці відео-доказів для різних категорій справ з урахуванням всіх важливих аспектів. Так як в окремих випадках допустимість відеозапису може роз'яснити та прискорити розгляд справи із справедливим та законним винесенням вироку судом. А за відсутності відповідного носія доказу судовий розгляд може зайти в глухий кут та навіть у гіршому випадку притягнути до відповідальності невинну особу, що в наш час трапляється досить таки часто.

Дослідивши постанову апеляційного суду по справі за № 490/11314/16-п від 24.02.2017 в м. Миколаїв, хочу акцентувати увагу, на тому факті що суб'єктом вчинення правопорушення є волонтер АТО Степан Панчук, який перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння два рази був зупинений працівниками поліції.

За результатом першого судового розгляду суд виніс рішення не на користь волонтера, а саме *«визнати винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП та накласти адміністративне стягнення у виді*

штрафу у розмірі 600 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що становить 10200 /десять тисяч двісті/ гривень з позбавлення права керування транспортними засобами строком на 1 /один/ рік. Стягнути з ОСОБА_1 судовий збір у розмірі 320 грн. 00 коп. в дохід держави. У клопотанні громадської організації «УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ОСОБА_4 ОСОБА_2» про передачу матеріалів у справі про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 130 КУпАП на розгляд громадської організації «УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ОСОБА_4 ОСОБА_2» — відмовити». Але не все так гарно як здавалося на перший погляд, за результатами розгляду апеляційного подання суд все ж таки звільнив дану особу від відповідальності: «...Заслухавши пояснення ОСОБА_1, дослідивши матеріали справи, враховуючи обставини адміністративного правопорушення, характер вчиненого правопорушення та дані про особу, який у вчиненому щиро розкався, позитивно характеризується громадською організацією, а також його зайняття волонтерською діяльністю, з урахуванням характеру вчиненого правопорушення і особи правопорушника вважаю за доцільне звільнити його від адміністративної відповідальності та застосувати до нього захід громадського впливу... Передати матеріали справи про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 130, ч. 1 ст. 130 КУпАП на розгляд громадської організації «Всеукраїнський союз ветеранів АТО», що за адресою — м. Пустомити, вул. Кандиби, 5/6. Проведення по справі про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 — закрити».

Причиною того можна вважати внесення змін до ст. 130 КУпАП, а саме оскільки за керування автомобілем у стані сп'яніння одразу передбачене позбавлення права керування строком на 1 рік, то є сенс оскаржувати протоколи патрульної поліції, винесені за ч. 1 ст. 130 статті КУпАП та постанови судів про притягнення особи до відповідальності за вказаною статтею [4].

Таким чином, якщо повернутися до аналізу вироків можна дійти висновку, що існує дві причини за яких суд задовольняє оскарження у повному обсязі: незаконність складення протоколу та клопотання про призначення експертизи відео запису поліцейських.

Лише на основі вищезазначених нюансів суд вирішує справу на користь правопорушника.

Поліцейський відеозапис являє собою систему видів, методів і прийомів зйомки, які застосовуються при проведенні фіксування або профілактики незаконних дій, з метою надання суду наочного доказового матеріалу. Застосування відеозапису по-

винно забезпечити найбільш точну і повну фіксацію фактів, що мають доказове значення. Відео зйомка не підміняє фотографію, а доповнює її, дозволяє фіксувати об'єкти не тільки в статично, а й у динаміці.

На жаль, на сьогоднішній день патрульна поліція використовує не ліцензійні технічні засоби, тому було б доречним і доцільним створити відповідну технічну базу для забезпечення поліції унікальними, функціональними засобами фото-, відеозйомки для ефективності діяльності та недопущення незаконних і заборонених проявів (шахрайства, корупції) щодо засобів та інформації, яка зберігається на ній.

Також хочу зупинитися на недоліках певних відомчих нормативно-правових актах, а саме «Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події» затверджену Наказом № 1377 від 06.11.2015р. Саме в даній інструкції відсутні положення чіткого строку зберігання документів про факт реєстрації правопорушення, взагалі немає відомостей про те як реєструються технічні показання та де зберігаються, також у II розділі пункті 3 даної інструкції зазначено, що матеріали про вчинення правопорушення, які містять ознаки кримінального, заборонено передавати до іншого органу поліції без реєстрації в журналі ЄО та внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, тобто знову ми бачимо прогалину в даному документі, де не вказано знову ж таки нічого про інформацію з технічних приладів. Тому, на мою думку, було б доречним створити єдину базу до загальних функцій якої входили б ще такі, як збереження інформації протягом терміну оскарження та можливості надання її з відповідного серверу до

суду. Як результат на необхідне вважаю створити певну інструкцію «Про затвердження взаємодії органів Національної поліції та суду щодо надання доказової відео-інформації з електронних серверів», що прискорить обмін записами та їх дослідження і в подальшому допустимості як доказу у суді.

Висновки з даного дослідження і перспектива подальшого розвитку у даному напрямку:

1. В результаті аналізу судової практики та викладеного матеріалу щодо застосування фото та відео-фіксації в діяльності Національної поліції та взагалі закріплення відповідного інституту, слід зазначити, що відеозапис як доказ у суді є найбільш дієвим та найменш корумпованим. Адже взявши до уваги положення статті 84 КПК де зазначені джерела доказів, можна дійти висновку, що наприклад висновок експерта можна сфальсифікувати за рахунок підкупу експерта; показання свідка чи інших очевидців взагалі купити. А от відеозапис — він як наявний то і буде існувати зі всіма подальшими наслідками, як позитивними так і негативними. Також відеозапис забезпечує реальне сприйняття подій, що відбулися в минулому без спотворення на відміну від показань інших осіб, які в своїй розповіді керуються здогадками та лише своїм суб'єктивним баченням тої чи іншої ситуації.

2. Встановлена необхідність на рекомендаційному та обов'язковому характері здійснення відеозапису та відеофіксації. У зв'язку з останніми змінами в законодавстві, що вже є обов'язковою нормою, в частині фіксації деяких слідчих (розшукових) дій, що закріплюється в КПК України завдяки чому виділяє необхідність та важливість в подальшому використання отриманого запису.

Література

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 58-VIII / Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 40–41.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Прийнятий 7 грудня 1984р. / Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1984 — додаток до № 51 — Ст. 1122.
3. Наказ від 06.11.2015 № 1377 «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1498-15>
4. Оскарження постанови по ст. 130 КУпАП. URL: <http://pravova-rada.com/ua/296-obzhalovanie-postanovlenija-po-st-130-kuoap>
5. Наказ Департаменту патрульної поліції НПУ від 03.02.2016 року № 100, яким затверджено «Інструкцію про порядок зберігання, видачі, приймання, використання нагрудних відеокамер (відеореєстраторів) працівниками патрульної поліції та доступ до відеозаписів з них».
6. Наказ Департаменту патрульної поліції НПУ від 24.11.2015 № 14/1 «Про порядок зберігання, використання відеозапису з відеореєстраторів патрульних».

7. Справа № 63/161–10 Харківського апеляційного господарського суду. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/12456762>.
8. Постанова Ленінського районного суду м. Полтави у справі № 553/2145/16-а від 31.01.2017 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64684285>.
9. Постанова Ленінського районного суду м. Запоріжжя у справі № 334/6497/16-а від 25.11.2016 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63833135>.
10. Постанова Кіровоградського районного суду Кіровоградської області у справі № 390/351/17 від 17.03.2017 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1>
11. Постанова Ленінського районного суду м. Кіровограда у справі № 405/2388/17 від 20.06.2017 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1>
12. Постанова Шевченківського районного суду м. Запоріжжя у справі № 336/4022/16-а від 23.01.2017 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1>
13. Постанова Ленінського районного суду м. Кіровограда у справі № 405/1281/17 від 09.06.2017 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1>
14. Постанова Семенівського районного суду Полтавської області у справі № 547/392/15-а від 16.06.2015 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1>
15. Постанова Бобринецького районного суду Кіровоградської області у справі № 383/1307/15-а від 14.12.2015 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54312216>
16. Постанова Кіровоградського районного суду Кіровоградської області у справі № 390/1535/16-а від 23.09.2016 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1>
17. Постанова Олександрійського районного суду Кіровоградської області у справі № 397/1064/16-а від 14.09.2016 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61374232>.
18. http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_23.12.16_zbirnuk.pdf
19. http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/01_2013/13kovnku.pdf
20. Сокиран М. Ф. Застосування технічних засобів фіксації процесу та результатів виїмки / М. Ф. Сокиран // Криміналістичний вісник. — 2011. — № 1. — С. 83–88.
21. http://dndi.mvs.gov.ua/index_html_files/SOU-fin.pdf

References

1. About the National Police: Law of Ukraine dated July 2, 2015 No. 58-VIII / Information from the Verkhovna Rada of Ukraine. — 2015. — No. 40–41.
2. Code of Ukraine on Administrative Offenses. Adopted December 7, 1984 // Bulletin of the Supreme Council of the Ukrainian SSR. — 1984 — supplement to number 51 — art. 1122
3. Order of 06.11.2015 № 1377 “On approval of the Instruction on the procedure for keeping unified records in police authorities statements and reports of criminal offenses committed and other events”. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1498-15>
4. Appeal against the decree on Art. 130 KUpAP. URL: <http://pravova-rada.com/ua/296-obzhalovanie-postanovleni-ja-po-st-130-kuoap>
5. Order of the Department of the Patrol Police of the National Police of Ukraine from 03.02.2016 № 100, which approved the “Instruction on the procedure for storage, issuance, acceptance, use of chest video cameras (video recorders) by patrol police officers and access to video recordings from them”;
6. Order of the Department of Patrol Police of the National Olympic Committee from November 24, 2015 № 14/1 “On the order of storage, use of video recordings from video recorders patrol”;
7. Case number 63 / 161–10 of the Kharkiv Economic Court of Appeal. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/12456762>.
8. Resolution of the Leninsky District Court of Poltava in case No. 553/2145/16-a dated January 31, 2017. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64684285>.
9. Resolution of the Leninsky District Court of Zaporizhzhia in case No. 334/6497/16-a dated November 25, 2016. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63833135>.
10. Resolution of Kirovograd District Court of Kirovohrad Oblast in case No. 390/351/17 of 17.03.2017. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1>
11. Resolution of the Leninsky District Court of Kirovohrad in the case No. 405/2388/17 of 20.06.2017. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1>

12. Resolution of the Shevchenkivsky District Court of Zaporizhzhia in case No. 336/4022/16-a dated January 23, 2017. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1>
13. Resolution of the Leninsky District Court of Kirovohrad in the case No. 405/1281/17 dated June 9, 2017. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1>
14. Resolution of the Semeniv district court of Poltava region in case No. 547/392/15-a from 06/16/2015. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1>
15. Resolution of the Bobrinetsky District Court of the Kirovograd region in case No. 383/1307/15-a dated 14.12.2015. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54312216>
16. Resolution of Kirovograd district court of Kirovograd region in case number 390/1535/16-a from September 23, URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Page/1>
17. Resolution of the Alexandria District Court of the Kirovohrad Oblast in case No. 397/1064/16-a dated 14.09.2016. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61374232>.

Леонова Олена Вікторівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та адміністративного права
ДВНЗ «Національний гірничий університет»*

Леонова Елена Викторовна

*кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры конституционного и административного права
ГВУЗ «Национальный горный университет»*

Leonova Olena

*Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Constitutional and Administrative Law
SHEI “National Mining University”*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН НАДРОКОРИСТУВАННЯ В КРАЇНАХ СНД ТА УКРАЇНІ

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОТНОШЕНИЙ НЕДРОПОЛЬЗОВАНИЯ В СТРАНАХ СНГ И УКРАИНЕ

LEGAL REGULATION OF SUBSOIL USERELATIONS IN CIS COUNTRIES AND UKRAINE

Анотація. Наукова стаття присвячена аналізу рівня розвитку законодавчого регулювання питань надрокористування в країнах СНД та розробці напрямків удосконалення вітчизняного законодавства в сфері надрокористування з урахуванням досвіду країн СНД.

Особливо доречним, на наш погляд, є вивчення правового регулювання відносин надрокористування в країнах СНД. Приділення уваги саме законодавству про надра пострадянських країн обумовлюється спільним історичним минулим з Україною та відповідно майже однаковими механізмами державного управління і регулювання раціонального надрокористування, проте кожна з країн обрала свій шлях розвитку адміністративно-правових відносин у сфері надрокористування.

Автор визначає необхідним зупинитись на таких ключових питаннях, як: система надання прав надрокористування, способи надання надр у користування, строки надання прав на використання надр.

Ключові слова: надра, законодавство про надра країн СНД, система надання прав надрокористування, строки надання надр у користування.

Аннотация. Научная статья посвящена анализу уровня развития законодательного регулирования вопросов недропользования в странах СНГ и разработке направлений усовершенствования отечественного законодательства в сфере недропользования с учетом опыта стран СНГ.

Особенно уместным, на наш взгляд, является изучение правового регулирования отношений недропользования в странах СНГ. Уделение внимания именно законодательству о недрах постсоветских стран обуславливается общим историческим прошлым с Украиной и соответственно почти одинаковыми механизмами государственного управления и регулирования рационального недропользования, однако каждая из стран выбрала свой путь развития административно-правовых отношений в сфере недропользования.

Автор считает необходимым остановиться на следующих ключевых вопросах, таких как: система предоставления права недропользования, способы предоставления недр в пользование и сроки предоставления прав на использование недр.

Ключевые слова: недра, законодательство о недрах стран СНГ, система предоставления прав недропользования, сроки предоставления недр в пользование.

Summary. The research paper is devoted to the analysis of the development level of mineral wealth use legislative regulation in the countries of the Commonwealth of Independent States and the development of the guidelines for the improvement of national legislation in the sphere of mineral wealth use considering the experience of some countries of the CIS.

In our opinion, it is essential to research the legal regulation of subsoil use relations in CIS countries. Focusing on the legislation related to the subsoil resources of Post-Soviet countries is motivated by the shared historical past with Ukraine and, correspondingly, almost the same mechanisms of government control and regulation of rational subsoil use, however, each of the countries has chosen its own way of development of the administrative legal relations in a subsoil use field.

Author singles out following key issues to be addressed: system of subsoil use authorization, ways of making the subsoil resources available for use, duration of the right to use the subsoil resources.

Key words: mineral wealth, the CIS mineral wealth use legislation, the system of authorizing mineral wealth use, terms of granting mineral wealth for use.

Постановка проблеми. Українські надра містять практично всі види мінеральної сировини для сталого функціонування та розвитку економіки. Вітчизняна мінерально-сировинна база є основою майже всіх галузей економіки країни. Проте останнім часом ефективність надрокористування є низькою.

На нашу думку, подолання кризи в цій сфері відбудеться завдяки систематичному вдосконаленню управлінської ролі державних інститутів (інститутів адміністративного регулювання) та інституцій для формування відповідної економічної політики.

Вітчизняний досвід модернізації державного управління та регулювання сферою надрокористування показує ефективність вивчення іноземного досвіду для підвищення рівня раціонального використання надр.

Особливо доречним, на наш погляд, є вивчення правового регулювання відносин надрокористування в країнах СНД. Приділення уваги саме законодавству про надра пострадянських країн обумовлюється спільним історичним минулим з Україною та відповідно майже однаковими механізмами державного управління і регулювання раціонального надрокористування, проте кожна з країн обрала свій шлях розвитку адміністративно-правових відносин у сфері надрокористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій сучасних авторів (Г. І. Балюк, А. Г. Бобкової, А. П. Гетьмана, О. С. Шемякова, О. В. Леонова та ін. [1, с. 34–40; 2; 6; 7.]), присвячених проблемам надрокористування, показує, що порівняльному аналізу сучасного законодавства про надра в країнах СНД не приділялося достатньої уваги. Проте такі науковці-юристи, як І. В. Хохлова, О. П. Шем'яков та юристи-практики Г. Коліні, А. Кенжебаева, Р. Шимаров, К. Брук, у своїх роботах достатньо докладно висвітлювали особливості окремих нормативно-правових актів, що регулюють відносини надрокористування в країнах СНД. Із зазначених робіт видно, що за останні

десять років спостерігається тенденція до різного за напрямками розвитку законодавства про надра в окремих країнах пострадянського простору. Рівень розвитку законодавчого регулювання питань надрокористування, а в деяких випадках і концептуальний підхід до ряду ключових питань у цих країнах досить різний.

Постановка завдання — проведення порівняльного аналізу сучасного законодавства про надра країн СНД та України. Для досягнення поставленої мети та проведення зазначеного правового аналізу автор визначає необхідним зупинитись на таких ключових питаннях, як: 1) система надання прав надрокористування, 2) способи надання надр у користування, 3) строки надання прав на використання надр.

Виклад основного матеріалу. Основним спеціальним правовим актом, що регулює питання надрокористування у зазначених країнах, є закон про надра. У Казахстані на сьогодні діє — Закон Республіки Казахстан «О недрах и недропользовании» [3], прийнятий 27 січня 1996 р., а у Киргизстані діє Закон Киргизької Республіки «Про надра» від 2 червня 1997 р. [8].

Розглянемо систему надання прав надрокористування у різних країнах. Юридично значущими обставинами виникнення права надрокористування в Україні, відповідно до законодавства про надра, можуть бути: 1) правові норми [5]; 2) отримання дозволу на спеціальне природокористування [5]; 3) надання гірничого відводу [5]. Впровадження ринкових механізмів регулювання економічних відносин в Україні, в тому числі й при здійсненні природокористування, впливає на юридичну процедуру виникнення права надрокористування, що в деяких країнах СНД [7; 5; 8; 9] залишається майже незмінною з часів панування в економіці адміністративно-командної системи. Найбільш прогресивним і розвиненим механізмом правового регулювання використання і охорони надр слід вважати той, що склався в Республіці Казахстан.

Так, порядок надання права надрокористування, передбачений Кодексом про надра Республіки Казахстан (далі — КпНРК) [3], як і в Україні, має ліцензійний характер, однак має свої особливості. Залежно від цілей користування законодавець допускає виникнення права надрокористування на підставі ліцензії, що надається за результатами конкурсу інвестиційних програм, адміністративного акта уповноваженого органу з користування і охорони надр, ліцензії, що надається обласним виконавчим органом, а також контракту. Ліцензія на право розвідки та (або) видобування корисних копалин отримується надрокористувачем у Республіці Казахстан на підставі конкурсу інвестиційних програм або переговорів [3]. Це є відмінною особливістю ліцензійного порядку використання надр Республіки Казахстан, що не застосовується іншими країнами СНД.

У Казахстані більш прогресивною системою надання права надрокористування у порівнянні з ліцензійною вважається контрактна система. Вона переводить взаємини держави й надрокористувача з норм адміністративного права у площину цивільно-правового регулювання. Це насамперед дозволяє надрокористувачеві не просто приймати умови, які визначає держава при видачі ліцензії, але й самому визначати «правила гри» і закріплювати їх у контракті на надрокористування [3].

Законодавець Киргизстану виходить із ліцензійної системи надання права надрокористування, що будується на нормах адміністративного права й передбачає здійснення користування надрами на умовах ліцензій, видаваних уповноваженими державними органами, а умови користування надрами встановлюються безпосередньо у дозвільному документі [8].

На сьогодні у парламенті Киргизстану зареєстровано проект нового закону про надра [10], у якому ліцензійна система надання прав надрокористування зберігається. Вирішення питання про призупинення або припинення дії ліцензії повинне прийматися на прозорій законодавчій основі з урахуванням аргументів зацікавлених сторін [7].

Як і Закон Республіки Киргизстан [8] Кодекс про надра Молдови [4] право надання надр у користування пов'язує з ліцензією і гірничим відводом.

КУпН у ст. 16 «Спеціальні дозволи на користування надрами» повинен законодавчо закріпити неможливість відчужувати надані власнику спеціального дозволу права будь-якій іншій юридичній чи фізичній особі, в тому числі передавати їх до статутних фондів суб'єктів господарської діяльності, що створені з його участю, а також до майна спільної

власності або до складу майна з метою провадження спільної діяльності [5].

Реформування українського законодавства про надра на сучасному етапі відбувається дещо в самостійному напрямку: формується система визначення підстав для виникнення права спеціального надрокористування через правові форми спеціального дозволу, гірничого відводу, контракту.

Успіх цього процесу потребує встановлення чітко регламентованого правового механізму реалізації права виключного власника природних ресурсів щодо вирішення питань правового стану надр, їх використання, охорони і, зокрема, визначення підстав для виникнення права надрокористування.

Термін дійсності права користування надрами в Україні співпадає з терміном дії спеціального дозволу і розпочинається від дня реєстрації останнього, якщо в ньому не передбачено інше [5]. Існує два види термінів користування надрами: постійне та тимчасове, яке буває короткостроковим (до 5 років) для геологічного вивчення надр та довгостроковим (до 20 років) для інших видів надрокористування.

Законодавство про надра країн СНД встановлює як строковий, так і безстроковий термін надрокористування. При цьому кожен закон про надра в окремих країнах відносно деталей має свої особливості.

У Республіці Казахстан КпНРК поділяє право надрокористування на тимчасове і постійне, а термін дії ліцензії та контракту визначаються угодою сторін відповідно до ліцензії з урахуванням положень модельного контракту і, таким чином, встановлюються терміни користування надрами, які можна продовжувати, у випадках дії ліцензії на розвідку, двічі кожного разу до двох років [3].

Кодекс про надра Республіки Молдова [4] передбачає строкове та безстрокове користування надрами, але терміни користування кодексом не передбачені, а встановлюються Урядом.

У ст. 68 КУпН іноземним юридичним особам і громадянам передбачено надання надр у користування і право на переробку мінеральної сировини на підставі угод (контрактів) [5], однак дія цієї норми зупинена на підставі Ухвали Конституційного Суду України від 8 квітня 2008 р. № 22-уп/2008, якою визнано неконституційним надання надр у користування іноземним юридичним особам, іноземним громадянам та юридичним особам за участю іноземних юридичних осіб, оскільки це порушує право власності народу України на надра з огляду на їх не відновлюваність.

На думку О. В. Леонової, при гострому дефіциті власних ресурсів для країни особливо актуальною стає проблема залучення іноземних інвестицій, що

можливо при здійсненні таких видів надрокористування, як: утилізація техногенних мінеральних утворень, охорона надр, запобігання негативним геологічним наслідкам тощо. Саме необхідність повноцінного ефективного правового режиму надрокористування із залученням інвестиційних ресурсів обумовлює доцільність законотворчого процесу у сфері іноземного інвестування в паливно-енергетичний та сировинний комплекси. Надання права на окремі види використання і охорони надр на умовах інвестування має здійснюватись із збереженням принципів та основних інститутів надрокористування, тому КУпН повинен містити відповідні положення [6; 7; 9].

Як позитивний приклад вирішення аналогічних проблем слід навести досвід Республіки Казахстан. Серед законів про надра країн СНД найбільш повно види контрактів, які застосовуються в надрокористуванні, подані саме в КпНРК [3]: поряд із концесіями, розподілом продукції, контрактом на надання послуг і контрактом про спільну діяльність також допускається застосування залежно від конкретних операцій з надрокористування комбінованих та інших контрактів. Умови контрактів, які суперечать ліцензії, є недійсними. Порядок укладання контрактів та порядок обмеження чи припинення прав надрокористувачів за цими контрактами визначає Уряд Республіки Казахстан.

Інший важливий інституціональний момент — це способи надання прав на надрокористування. Для Киргизстану й Казахстану способами надання права надрокористування є конкурс і прямі переговори.

У Республіці Казахстан конкурс є основним способом надання права надрокористування. Контракт на проведення операцій з розвідки, видобутку або сполученої розвідки й видобутку укладається на основі результатів проведення конкурсу.

При цьому в Законі РК «Про надра й надрокористування» надається чіткий вичерпний перелік, коли право надрокористування надається шляхом прямих переговорів.

Як впливає з вищевикладеного, за останні два роки в аналізованих нами країнах здійснюються заходи щодо системного поліпшення законодавства про надрокористування. Ця робота проводиться на основі напрацьованого досвіду із застосування законодавства про надрокористування за минулі роки з моменту прийняття відповідних законів. При цьому реформування законодавства відбувається поступово й поетапно, що видно, зокрема, на прикладі Республіки Киргизстану.

Зміна законодавства, що відбувається в галузі надрокористування у зазначених країнах, не є однорідною, відбиваючи конкретний рівень розвитку економіки та права залежно від ситуації, що склалася на ринку природних ресурсів у кожній із країн.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проведений порівняльний аналіз правового регулювання надрокористування в країнах СНД надає підстави вважати, що найбільш прогресивним і розвиненим механізмом правового регулювання виникнення права використання надр слід вважати той, що склався в Республіці Казахстан.

Порівняно з іншими країнами СНД в Україні на сучасному етапі розвитку відносин надрокористування реформування законодавства про надра відбувається через формування системи визначення підстав для виникнення права спеціального надрокористування. Успіх цього процесу потребує встановлення на законодавчому рівні чітко регламентованого правового механізму реалізації вирішення питань правового стану надр.

За результатами вивчення іноземного досвіду пропонуємо такі напрями удосконалення вітчизняного законодавства про надра:

- розширення підстав надання права надрокористування за рахунок передбачення можливості переходу права надрокористування в порядку правонаступництва;
- передбачити такий спосіб надання права надрокористування, як надання «по праву першої заявки» на родовища, прояви корисних копалин й перспективні площі, що не містяться в до Переліку родовищ, проявів й перспективних площ, що виставляють на аукціон, а також на родовища, прояви корисних копалин і перспективні площі, якщо щодо них було визнано такими, що не відбулися, два аукціони або два конкурси;
- передбачити критерії, за якими виявляються переможці аукціону на право користування ділянкою надр: розмір разового платежу за право користування ділянкою надр, науково-технічний рівень програм геологічного вивчення надр і використання ділянок надр, повнота витягу корисних копалин, забезпечення оборони країни й безпеки держави;

Запропоновані в роботі напрями розвитку законодавства про надра мають сприяти вирішенню вище визначених теоретичних і практичних проблем у галузі використання і охорони надр.

Література

1. Бобкова А. Г. Право природокористування для рекреаційних цілей / А. Г. Бобкова // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: зб. наук. праць. — 2000. — № 4. — С. 34–40.
2. В случае принятия нового закона «О недрах», лицензии будут выдаваться путем аукционов: сообщение ИА АКИ-Пресс от 12.11.08 г.
3. Кодекс о недрах Республики Казахстан / Ведомости Верховного Совета Республики Казахстан. — 1995. — № 24.
4. Кодекс о недрах Республики Молдова / Монитор Парламента Республики Молдова. — 1993. — № 11. — Ст. 62.
5. Кодекс України про надра: Закон України від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР / Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 36. — Ст. 340.
6. Леонова О. В. Загальна характеристика адміністративно-правових відносин у сфері надокористування / О. В. Леонова // Право і суспільство. Науковий журнал — 2010. — № 4. — С. 149–155.
7. Леонова О. В. Нормативно-правове регулювання відносин надокористування в Україні: сучасний стан і перспективи вдосконалення. Вісник Академії митної служби України. Серія: «Право». — 2010. — № 2 (5). — С. 70–78.
8. О недрах Республики Кыргызстан: Закон Республики Кыргызстан от 2 июля 1997 года N42 / Ведомости Верховного Совета Республики Кыргызстан. — 1997. — № 3. — Ст. 128.
9. Проект Закона «О недрах»: внесен в парламент постановлением Правительства КР от 8 мая 2008 года № 210 / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://old-online.adviser.kg/show.fwx?Regnom=58405>

References

1. Bobkova A. Gh. Pravo pryrodokorystuvannja dlja rekreacijnykh cilej / A. Gh. Bobkova // Problemy pravoznavstva ta pravookhoronnoji dijajlnosti: zb. nauk. pracj. — 2000. — # 4. — S. 34–40.
2. V sluchae prynjatija novogho zakona «O nedrakh», lycenzyyu budut vydavatsjsja putem aukcyonov: soobshhenye YA AKY-Press ot 12.11.08 gh.
3. Kodeks o nedrakh Respublyky Kazakhstan / Vedomosty Verkhovnogho Soveta Respublyky Kazakhstan. — 1995. — #24.
4. Kodeks o nedrakh Respublyky Moldova / Monytor Parlamenta Respublyky Moldova. — 1993. — # 11. — St.62.
5. Kodeks Ukrajiny pro nadra: Zakon Ukrajiny vid 27 lypnja 1994 r. #132/94-VR / Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrajiny. — 1994. — # 36. — St. 340.
6. Leonova O. V. Zagaljna kharakterystyka administratyvno-pravovykh vidnosyn u sferi nadrokorystuvannja / O. V. Leonova // Pravo i suspilstvo. Naukovyj zhurnal — 2010. — #4. — S. 149–155.
7. Leonova O. V. Normatyvno-pravove reghuljuvannja vidnosyn nadrokorystuvannja v Ukrajinі: suchasnyj stan i perspektyvy vdoskonalennja. Visnyk Akademiji mytnoji sluzhby Ukrajiny. Serija: «Pravo». — 2010. — # 2 (5). — S. 70–78.
8. O nedrakh Respublyky Kyrgyzstan: Zakon Respublyky Kyrgyzstan ot 2 yjulja 1997 ghoda N42 / Vedomosty Verkhovnogho Soveta Respublyky Kyrgyzstan. — 1997. — #3. — St.128.
9. Proekt Zakona «O nedrakh»: vnesen v parlament postanovlenyem Pravyteljstva KR ot 8 maja 2008 ghoda #210 / [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: <http://old-online.adviser.kg/show.fwx?Regnom=58405>

Медведик Лев Орестович
суддя
Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області
Медведик Лев Орестович
судья
Дрогобычского горрайонного суда Львовской области
Medvedyk Lev
Judge of
Drohobych City and Region Court of Lviv Oblast

**МІСЦЕ ВИЩИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СУДІВ В СИСТЕМІ
СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ ТА ЇХ АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ**
**МЕСТО ВЫСШИХ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ СУДОВ В СИСТЕМЕ
СУДОУСТРОЙСТВА УКРАИНЫ И ИХ АДМИНИСТРАТИВНАЯ ЮРИСДИКЦИЯ**
**THE PLACE OF THE HIGHER SPECIALIZED COURTS IN THE COURT
SYSTEM OF UKRAINE AND THEIR ADMINISTRATIVE JURISDICTION**

Анотація. У статті констатовано проблематику місця вищих спеціалізованих судів в системі судуоустрою України крізь призму принципів, за якими він будується. Тезисно висвітлено неоднозначний підхід законодавця до цього питання як на рівні Конституції України, так і Закону України «Про судуострій і статус суддів». Звернено увагу на взаємозв'язок адміністративної юрисдикції вищих спеціалізованих судів із принципами побудови судуоустрою. Так, компетенція Вищого суду з питань інтелектуальної власності знайшла своє законодавче оформлення в новій редакції Господарського процесуального кодексу України, однак, разом з тим, наявні передумови для її розширення, шляхом включення до адміністративної юрисдикції Суду повноважень щодо розгляду справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності в порядку інших видів провадження. Вищий антикорупційний суд знаходиться на початку цього шляху. Дискусії щодо відповідного законопроекту та альтернативних йому, точаться з приводу предметної юрисдикції Суду. Таким чином, успішність прийняття відповідного закону залежить від прагматичності зацікавлених у цьому процесі суб'єктів.

Ключові слова: принципи судуоустрою, вищий спеціалізований суд, юрисдикція.

Аннотация. В статье констатировано проблематику места высших специализированных судов в системе судуоустройства Украины сквозь призму принципов, по которым он строится. Тезисно освещено неоднозначный подход законодателя к этому вопросу, как на уровне Конституции Украины, так и Закона Украины «О судуоустройстве и статусе судей». Обращено внимание на взаимосвязь административной юрисдикции высших специализированных судов с принципами обустройства судуооупроизводства. Так, компетенция Высшего суда по вопросам интеллектуальной собственности нашла своё законодательное оформление в новой редакции Хозяйственного процессуального кодекса Украины. Но, вместе с этим, есть предпосылки для её расширения, путём включения к административной юрисдикции Суду полномочий по рассмотрению дел, связанных с защитой прав интеллектуальной собственности в порядке других видов производства. Высший антикоррупционный суд находится в начале этого пути. Дискусии относительно соответствующего законопроекта и альтернативных ему, ведутся по поводу предметной юрисдикции Суду. Таким образом, успешность принятия соответствующего закона зависит от прагматичности вовлечённых в этот процесс субъектов.

Ключевые слова: принципы судуоустройства, высший специализированный суд, юрисдикция.

Summary. The article certifies the problems of the place of the higher specialized courts in the court system of Ukraine through the prism of the principles on which it is based. The ambiguous approach of the legislator to this issue is analyzed in theses, both at the level of the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine "On Judicial System and Status of Judges". The

attention is drawn to the relationship between the administrative jurisdiction of the higher specialized courts and the principles of establishing a judicial system. Thus, the competence of the Higher Court on Intellectual Property has found its legislative embodiment in the new version of the Economic Procedural Code of Ukraine. But, at the same time, there are prerequisites for its expansion, by including powers in the administrative jurisdiction of the Court to consider cases related to the protection of intellectual property rights in the order of other types of proceedings. The Higher Anti-Corruption Court is at the beginning of this path. Discussions on the relevant bill and its alternatives are taking place about the substantive jurisdiction of the Court. Hence, the success of the adoption of the foregoing Law depends on the pragmatism of the individuals involved in this process.

Key words: *principles of the court system of Ukraine, the higher specialized court, jurisdiction.*

Постановка проблеми. Модель судоустрою в Україні вкотре змінилася із прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року (далі — Закон). Причому, принципи його побудови залишились незмінними. Однак іншими стали вищі спеціалізовані суди. Раніше вони були вищими судовими органами спеціалізованих судів. Тепер їх статус набув докорінно іншої форми і змісту. На даний час це Вищий суд з питань інтелектуальної власності (далі — ВСПІВ) та Вищий антикорупційний суд (далі — ВАС). Справи, які віднесені до їх юрисдикції визначаються процесуальним законом.

Так, компетенцію першого вже визначено Господарським процесуальним кодексом України. Однак це компетенція в галузі господарського та цивільного права, яка не охоплює розгляду кримінальних (в тому числі заявлених під час їх розгляду цивільних позовів) та адміністративних правопорушень у сфері авторського права. Частка подібних справ в Україні є незначною. ВСПІВ зі спеціально відібраними фахівцями-суддями цілком спроможний перебрати на себе частину цієї юрисдикції від місцевих загальних судів. Таким чином, значно підвищиться якісний рівень розгляду подібних справ.

Тим часом, для функціонування ВАС, постало питання ухвалення спеціального закону. За кращий законопроект зараз змагаються Президент України і депутати Верховної Ради України. Навіть попри запеклу конкуренцію, в жодному проекті Закону не розглядається питання про віднесення до компетенції цього Суду, розгляду адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією. Слід нагадати, що вони теж розглядаються місцевими загальними судами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Створення ВСПІВ та ВАС є відносно новим явищем, яке однак не залишилось без уваги провідних науковців. Так, В. Татьков позитивно оцінював перспективи створення спеціалізованого суду в сфері прав інтелектуальної власності, вказуючи на окремі аспекти прогресивності такого кроку, як ось формування єдиної судової практики, поглиблення знань і т.п. [15].

І. Коваль наголошувала на нагальності визначення питання про вид судочинства, який здійснюватиметься таким судом [2]. Цій проблематиці присвятили свої праці також Г. Андросчук, О. Дорошенко, Н. Бочарова, О. Орлюк, А. Білецька та інші.

Щодо перспектив діяльності та підходів до формування антикорупційних судів у світі надав свій аналіз професор Метью К. Стівенсон, означивши при цьому наявні ризики [6]. Серед українських вчених, проблеми формування ВАС досліджували В. Городовенко, О. Курганський, С. Глущенко, також свої застереження щодо цього висловлював Ю. Шемчушенко [16].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Цілі дослідження полягають у з'ясуванні рівня дотримання принципів, за якими будується судоустрій в Україні при створенні вищих спеціалізованих судів і як він визначає статус кожного з них, а також зосередженні уваги на можливості розширення компетенції ВСПІВ та аналізі відмінностей у підходах до визначення адміністративної юрисдикції ВАС.

Виклад основного матеріалу. В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Також, статтею 125 Конституції України, передбачено, що судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації і визначається законом [4].

Тим не менше, в Законі передбачено, що судоустрій будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності [9]. Таке співвідношення, рішенням Конституційного Суду України № 9-рп/2011 від 12 липня 2011 року, було визнано конституційним з огляду на чинну тоді редакцію статей 125, 129 самого Основного Закону. Тепер висновок органу конституційної юрисдикції міг би бути іншим, зважаючи на вилучення зі ст. 125 Конституції України норми про апеляційні та місцеві суди.

Принцип територіальності в розумінні Конституційного Суду України забезпечує територіальне

розмежування компетенції судів загальної юрисдикції і зумовлений потребою доступності правосуддя на всій території України [13].

На думку окремих науковців цей принцип означає розбудову судової системи судів загальної юрисдикції відповідно до адміністративно-територіального устрою, закріпленого у ст. 133 Конституції України. Він обумовлений потребою здійснення судової влади на всій території України й доступності її для всього населення. Мережа судових органів має рівномірно поширюватись на всі адміністративно-територіальні одиниці України, а судові округи судів відповідних рівнів повинні однаково співвідноситися з адміністративно-територіальними одиницями, на які поширюється їх юрисдикція [8].

Такий підхід до вирішення принципу територіальності наполегливо заперечував у своїх працях В. Шишкін, який доводив, що його необхідно трактувати не за адміністративною ознакою, а за географічною. Відокремленість територіальної юрисдикції судів від адміністративно-територіального поділу має зменшити можливості впливу адміністрації (виконавчої влади, місцевого самоврядування) на суди і стати однією з умов незалежності суддів від місцевої влади [14].

За узагальненим підходом, принцип територіальності можна визначити як територіальну юрисдикцію (підсудність) судів нижчих інстанцій, яка б забезпечувала доступність правосуддя в залежності від густоти населення, географічного розташування (наближеності) населених пунктів за наявності зв'язку та розвинутих шляхів сполучення між ними; не обов'язково тотожна з установленим адміністративно-територіальним поділом.

За Конституцією України, систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села.

Указом Президента України № 299/2017 від 29 вересня 2017 року «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» утворено такий суд з місцезнаходженням у місті Києві [10].

На черзі утворення ВАС. І зважаючи на їх однакову структуру, місцезнаходження його також слід очікувати у місті Києві.

Доступність до цих судів звичайно буде ускладнена учасникам процесу із віддалених областей.

Принцип спеціалізації втілений у ст. 18 Закону і передбачає розгляд судами цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення [9].

З аналізу даної норми бачимо, що в основу цього принципу покладені відповідні базові галузі права.

Однак дискусією щодо застосування цього принципу породжує норма Закону про діяльність вищих спеціалізованих судів для розгляду окремих категорій справ. Такими судами визначено ВСПВ та ВАС.

Певну невизначеність складає їх винесення в позаєрархічний перелік судів, які входять в систему судоустрою в Україні.

В дисонанс між собою вступають, виписані Законом, призначення цих Вищих судів із призначеннями судових палат у складі апеляційних та касаційних судів. І ті, і інші діють для розгляду окремих категорій справ.

Крім того, розгляд окремих категорій справ у вищих спеціалізованих судах (із можливістю утворення у них судових палат для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції), може вкотре поділятися на іще окремі підкатегорії справ.

Якщо разом з цим, врахувати спеціалізацію суддів з розгляду конкретних категорій справ місцевих, апеляційних та касаційних судів у складі Верховного Суду, то принцип спеціалізації стає доволі розмитим і його незбалансована реалізація, в свою чергу, може зашкодити принципу правової визначеності.

Назви Вищих спеціалізованих судів також не узгоджуються із принципом спеціалізації, закладеним у ст. 18 Закону. Що стосується ВСПВ — то, до його назви, в контексті спеціалізації, можна опосередковано віднести спеціальну галузь права. А от грань дотику між назвою та спеціалізацією ВАС (в контексті її розуміння Законом), до сих пір залишається нез'ясованою.

Таким чином, законодавчо сформоване підґрунтя для визначення спеціалізації у варіантах з обома Вищими судами містять революційний відхід від прийнятих самим Законом принципів та десятиліттями напрацьованими підходами практики.

Принцип інстанційності. В загальному плані під інстанційністю розуміють організацію судів відповідно до необхідності забезпечити право на перегляд судового рішення судом вищого рівня. Інстанційна побудова судової системи дає можливість невдоволеній судовим рішенням стороні звернутися до вищої судової інстанції з вимогою про його перегляд. Інстанційна система має особливе значення, оскільки вона є гарантією високої якості судочинства, що дозволяє суддям вищої інстанції з більшим досвідом, авторитетом і компетентністю виправляти можливі помилки суддів нижчої інстанції [7].

Конституційний Суд України під принципом інстанційності розглядав таку організацію судової системи, яка забезпечує право на перегляд рішення суду нижчої інстанції судом вищої [13].

Отже, даний принцип визначає місцевий суд як суд першої інстанції, апеляційні суди — як суди апеляційної інстанції, Верховний Суд — як суд касаційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, — як суд першої або апеляційної інстанції, в порядку, встановленому процесуальним законом.

Вищі спеціалізовані суди за Законом діють як суди першої та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ. При цьому, у складі вищого спеціалізованого суду можуть утворюватися судові палати для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, а також утворюється апеляційна палата для розгляду справ в апеляційній інстанції. Звідси, назва судів «вищими» теж не відповідає принципу інстанційності, навіть лексично.

Рішення про утворення судової палати приймається зборами суддів відповідного вищого спеціалізованого суду. З цього ж складу суду утворюється і апеляційна палата. Яким чином відбувається її формування Законом не визначено. Якщо ж до цього додати і те, що у ВСПВ буде єдиний голова, то такий суд потенційно може бути сам собі суддею у власній справі, що суперечить позиції Європейського суду з прав людини.

Такий новаторський підхід законодавця до структури вищих спеціалізованих судів, на нашу думку, теж кардинально змінює звичну уяву про принцип інстанційності.

Відтак, принципи територіальності, спеціалізації та інстанційності, за якими проголошено побудову судоустрою в Україні, стосовно вищих спеціалізованих судів мають свою неоднозначну для розуміння специфіку.

Ілюстрація зайняття своєї ніші в системі судоустрою України на прикладі базових принципів, за якими він будується щодо вищих спеціалізованих судів дозволить нам краще зорієнтуватися в питаннях їх адміністративної юрисдикції. При цьому варто констатувати, що місцезнаходження, територіальна юрисдикція і статус суду визначаються з урахуванням цих принципів, а власне адміністративна юрисдикція Суду — визначається процесуальним законом.

З того, що вже є. Законом про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів, з 15 грудня 2017 року введено в дію нову редакцію Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК України). Нею визначається, що ВСПВ розглядає справи, віднесені до його компетенції, в порядку, передбаченому цим

Кодексом. Перелік їх наданий в ч. 2 ст. 20. Даним переліком по суті визначається юрисдикція цього Суду. Справи у цих спорах ВСПВ розглядає як суд першої інстанції. Судові рішення, ухвалені цим судом в апеляційному порядку, переглядає його апеляційна палата.

Дані норми вводяться в дію відколи ВСПВ починає свою роботу, а саме — з дня, наступного за днем опублікування у газеті «Голос України» повідомлення про початок роботи цього Суду.

До цього часу, справи щодо прав інтелектуальної власності розглядаються судами за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією Кодексу, відповідно до правил юрисдикції (підвідомчості, підсудності), які діяли до набрання чинності цією редакцією Кодексу [1].

Книгою четвертою «Право інтелектуальної власності» Цивільного кодексу України регламентовано визначення видів цього права і право на звернення до суду за його захистом у відповідності до ст. 16 цього Кодексу. Дана частина норм є базою для вирішення подібних спорів та застосування цивільної відповідальності.

Але Конституцією України не заборонено притягувати до юридичної відповідальності різного виду за одне й те саме правопорушення. І тут, якщо старатись досягнути питання захисту права інтелектуальної власності в комплексі, — слід звернутись до потенційної юрисдикції суду в сегменті інших видів відповідальності.

Так ось — єдина стаття 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КУпАП) передбачає адміністративну відповідальність за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності. Протиправна винна дія підпадає під санкцію вказаної статті, якщо вона виявляється у незаконному використанні об'єкта права інтелектуальної власності (з відповідною конкретизацією випадків); привласненні авторства на такий об'єкт; іншому умисному порушенні прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом. Така справа підвідомча судді районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду [3].

Зміни до цієї статті не вносились з 2001 року.

Крім того, статтями 176, 177 Кримінального кодексу України (далі — КК України) передбачено кримінальну відповідальність за діяння, пов'язані з порушенням права інтелектуальної власності. З об'єктивної сторони, відповідальність передбачена по суті за ті ж правопорушення, що вказані у вищезгаданій статті КУпАП, але із вказівкою на кваліфікуючу ознаку щодо розміру заподіяної протиправними діяннями шкоди та суспільну небезпеку [5].

В даному випадку кримінальне провадження у першій інстанції здійснюють місцеві (районні, міські, районні у містах, міськрайонні) суди.

На що очікуємо? Відкликаний законопроект «Про антикорупційні суди» № 6011 від 01.02.2017 року, передбачав, що такий суд здійснює правосуддя як суд першої інстанції у справах, підслідних Національному антикорупційному бюро України, в порядку, встановленому процесуальним законом [11].

Акцент юрисдикційної спрямованості у цьому документі ставився на норму процесуального права (статтю 216 Кримінального процесуального кодексу України), яка визначає підслідність одного з органів досудового розслідування.

Поданий Президентом України проект Закону «Про Вищий антикорупційний суд», завданням такого ставить здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів. Відтак, статтею 4 цього документа передбачено, що ВАС здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції (підсудності), яка поширюється на всю територію України процесуальним законом.

Змінами до процесуального закону, пропонується доповнити Кримінальний процесуальний кодекс України (далі — КПК України) статтею 33–1 про предметну підсудність ВАСу кримінальних проваджень стосовно корупційних злочинів та інших злочинів, пов'язаних із такими злочинами та об'єднаних із ними в одне кримінальне провадження за умови, що розмір предмета злочину (предметів злочинів) або завданої ним (ними) шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення злочину (злочинів) [12].

В даному випадку юрисдикційний пріоритет надається виходячи із норми матеріального права, яка містить поняття корупційних злочинів. Мова йде про примітку до ст. 45 КК України, відповідно до якої, такими вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364–1, 365–2, 368–369–2 цього Кодексу. Визначення злочинів, пов'язаних із корупційними, в законодавстві немає.

Таким чином, для визначення адміністративної юрисдикції Вищого антикорупційного суду Президентом України пропонується застосува-

ти критерій за складом злочинів та критерій, визначення якому не існує.

Крім цього, 27 грудня 2017 року, 5 січня 2018 року та 10 січня 2018 року подано чотири альтернативні законопроекти про Вищий антикорупційний суд № 7440-1, № 7440-2, № 7440-3, № 7440-4, сутність яких полягає у визначенні аналогічних завдань ВАСу та його підсудності щодо кримінальних правопорушень, досудове розслідування яких проводилося Національним антикорупційним бюро України (в останньому — ще й Державним бюро розслідувань).

Власне підсудність нового суду за альтернативними законопроектами і є їх основною відмінністю від президентського законопроекту, оскільки вони виокремлюють злочини, які несуть основну суспільну небезпеку.

Згідно ст. 31 ч. 3 Закону, Вищі спеціалізовані суди розглядають справи, які віднесені до їх юрисдикції процесуальним законом, тобто змін до КПК України також слід очікувати в будь-якому випадку [9].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» в порівнянні з Конституцією України розширено чисельність принципів за якими будується судоустрій.

Нормативно, Вищі спеціалізовані суди систему судоустрою не складають, але відповідно до Закону у ній діють. Таким чином, норма статті 3 Закону про те, що суди України утворюють єдину систему, є декларативною.

Порядок організації та діяльності Вищих спеціалізованих судів не узгоджується з принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності, за якими будується судоустрій. Відповідно, з відходом від них, визначались їх місцезнаходження, територіальна юрисдикція і статус.

Очевидно, що адміністративна юрисдикція ВСПВ вбирає в себе частину справ, які розглядаються за правилами господарського та цивільного процесу.

Однак, для довершеності результату, згідно вимог та потреб сьогодення, необхідно розширити перелік адміністративних правопорушень у сфері прав інтелектуальної власності та збільшити за них відповідальність, внівши відповідні зміни до КУпАП. Диспозиції статей 176, 177 Кримінального кодексу України, слід звільнити від кваліфікаційної ознаки за величиною шкоди (що є вкрай обтяжливим в частині доведення для слідчих органів), замінивши її ознакою повторності, після притягнення за аналогічні діяння до адміністративної відповідальності. Законодавчо віднести такі справи до юрисдикції ВСПВ, замкнувши на ньому таким чином усю судову юрисдикцію в частині захисту прав інтелектуальної власності.

Безумовно, що законодавче підґрунтя для функціонування Вищих спеціалізованих судів з часом буде удосконалюватись. Але нагальною вимогою сьогодення є створення єдиного і дієвого державного органу, здатного контролювати увесь процес здійснення права інтелектуальної власності; авторитетно врегульовувати потенційні спори в позасудовому порядку.

Щоправда, для цього, державі слід відмовитись від прийняття планів, концепцій та стратегій, що но-

сять пасивно-декларативний характер і переважно не виконуються, та перейти до реальних поступальних кроків, що в змозі різко, на краще виправити ситуацію із захистом права інтелектуальної власності.

Адміністративна юрисдикція ВАСу перебуває на шляху свого законодавчого оформлення. На даний процес мають суттєвий вплив не тільки внутрішні, а й зовнішні чинники, тому передчасно прогнозувати результат його завершення. Напрямок руху суб'єктів законодавчої ініціативи в цьому плані зрозумілий.

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798 / База даних «Законодавство України» // ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 14.01.2018).
2. Коваль І. Щодо правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності / Теорія і практика інтелектуальної власності: електрон. версія жур. 2016. № 5. Дата оновлення: 01.01.2017. URL: <http://www.inprojournal.org/wp-content/uploads/2017/01/Koval-I..pdf> (дата звернення: 20.12.2017).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X / База даних «Законодавство України» // ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 13.01.2018).
4. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР / База даних «Законодавство України» // ВР України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 25.12.2017).
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III / База даних «Законодавство України» // ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 13.01.2018).
6. Метью К. Стівенсон, Софі А. Шютте. Спеціалізовані антикорупційні суди. Порівняльний аналіз / Випуск У4. Лютий 2017. № 5. Дата оновлення: 01.05.2017. URL: <http://www.u4.no/assets/publications/U4Issue-2017-5-UKR.pdf> (дата звернення: 20.12.2017).
7. Організація судових та правоохоронних органів. Інстанційність: підручник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів / І. Є. Марочкін [та ін.]. Харків: ТОВ «Одіссей», 2007. 528 с. Радник: Український юридичний портал: сайт. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/sydovi-orgonu/502-tuxui/10747-34-.html> (дата звернення: 12.01.2018).
8. Організація судових та правоохоронних органів. Територіальність: підручник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів / І. Є. Марочкін [та ін.]. Харків: ТОВ «Одіссей», 2007. 528 с. Радник: Український юридичний портал: сайт. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/sydovi-orgonu/502-tuxui/10749-32-.html> (дата звернення: 12.01.2018).
9. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII / База даних «Законодавство України» // ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 11.01.2018).
10. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: указ Президента України від 29.09.2017 № 299/2017 / База даних «Законодавство України» // ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/299/2017> (дата звернення: 14.01.2018).
11. Проект Закону про антикорупційні суди від 01.02.2017 р. № 6011 / Верховна Рада України: сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61038 (дата звернення: 10.01.2018).
12. Проект Закону про Вищий антикорупційний суд від 22.12.2017 р. № 74406011 / Верховна Рада України: сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63218 (дата звернення: 10.01.2018).
13. Рішення Конституційного Суду України від 12.07.2011 р. № 9-рп/2011 / База даних «Законодавство України» // ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-11/ed20111230> (дата звернення: 11.01.2018).
14. Спеціалізація, територіальність та інстанційність в організації системи судів України / ЦППР: сайт. Дата оновлення: 23.11.2005. URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/2672-> (дата звернення: 11.01.2018).
15. Татков В. До питання про суд з інтелектуальних прав / Теорія і практика інтелектуальної власності: електрон. версія жур. 2013. № 1. Дата оновлення: 07.01.2017. URL: ftp://ftp.s43.freehost.com.ua/2013_1/6.pdf (дата звернення: 10.01.2018).

16. Шемшученко Ю. С. Судова влада в Україні: сучасна доктрина, механізми та перспективи реалізації. Стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 21 грудня 2016 року / Вісн. НАН України: електрон. версія жур. 2017. № 2. Дата оновлення: 01.02.2017. URL: ftp://ftp.nas.gov.ua/akademperiodyka/Downloads/Visnyk_NANU/downloads/2017/PDF%20Visn_2-2017/Visn_2-2017+8_Shemshuchenko.pdf (дата звернення: 25.12.2017).

References

1. Ghospodarskyj procesualnyj kodeks Ukrainy 1991. Available from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>. [14 January 2018].
2. Kovalj, I 2016, 'Shhodo pravovogho statusu Vyshhogho sudu z pytanj intelektualnoji vlasnosti', Teorija i praktyka intelektualnoji vlasnosti, no. 5, pp. 39–44. Available from: <http://www.inprojournal.org/wp-content/uploads/2017/01/Koval-I..pdf>. [20 December 2017].
3. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennja 1984. Available from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. [13 January 2018].
4. Konstytucija Ukrainy 1996. Available from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. [25 December 2017].
5. Kryminalnyj kodeks Ukrainy 2001. Available from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. [13 January 2018].
6. Metjju K Stivenson & Sofi A Shjutte 2017, 'Specializovani antykorupcijni sudy. Porivnjalnyj analiz', U4, no. 5. Available from: <http://www.u4.no/assets/publications/U4Issue-2017-5-UKR.pdf>. [20 December 2017].
7. Marochkin, I Je, Sibiljova, N V, Tykhyj, V P 2007, 'Instancijnistj' in Marochkin, I Je & Sibiljova, N V, (eds), Orghanizacija sudovykh ta pravookhoronnykh orghaniv, TOV «Odissej», Kharkiv. Available from: <http://radnuk.info/pidrychnuku/sydovi-orgonu/502-tuxui/10747-34-.html>. [12 January 2018].
8. Marochkin, I Je, Sibiljova, N V, Tykhyj, V P 2007, 'Terytorialnistj' in Marochkin, I Je & Sibiljova, N V, (eds), Orghanizacija sudovykh ta pravookhoronnykh orghaniv, TOV «Odissej», Kharkiv. Available from: <http://radnuk.info/pidrychnuku/sydovi-orgonu/502-tuxui/10749-32-.html>. [12 January 2018].
9. Pro sudoustrij i status suddiv: Zakon Ukrainy 2016. Available from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>. [11 January 2018].
10. Pro utvorennja Vyshhogho sudu z pytanj intelektualnoji vlasnosti: ukaz Prezydenta Ukrainy 2017. Available from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/299/2017>. [14 January 2018].
11. Proekt Zakonu pro antykorupcijni sudy 2017. Available from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61038. [10 January 2018].
12. Proekt Zakonu pro Vyshhyj antykorupcijnyj sud 2017. Available from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63218. [10 January 2018].
13. Rishennja Konstytucijnogho Sudu Ukrainy 2011. Available from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-11/ed20111230>. [11 January 2018].
14. Specializacija, terytorialnistj ta instancijnistj v orghanizaciji systemy sudiv Ukrainy 2005. Available from: <http://pravo.org.ua/ua/news/2672->. [11 January 2018].
15. Tatjkov, V 2013, 'Do pytannja pro sud z intelektualnykh prav', Teorija i praktyka intelektualnoji vlasnosti, no. 1, pp. 42–47. Available from: ftp://ftp.s43.freehost.com.ua/2013_1/6.pdf. [10 January 2018].
16. Shemshuchenko, Ju S 2017, 'Sudova vlada v Ukraini: suchasna doktryna, mekhanizmy ta perspektyvy realizaciji' [Stenoghrama naukoj dopovidi na zasidanni Prezycji NAN Ukrainy 21 ghrudnja 2016 roku], Visn. NAN Ukrainy, no. 2. Available from: ftp://ftp.nas.gov.ua/akademperiodyka/Downloads/Visnyk_NANU/downloads/2017/PDF%20Visn_2-2017/Visn_2-2017+8_Shemshuchenko.pdf. [25 December 2017].

Яковенко Антон Володимирович

*аспірант кафедри адміністративного і кримінального права
Юридичного факультету*

Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

Яковенко Антон Владимирович

*аспірант кафедры административного и уголовного права
Юридического факультета*

Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара

Yakovenko Anton

*Postgraduate Student of Department of
Administrative and Criminal of Law Faculty of the
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University*

**ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ,
ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ
ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ**

**ИСПОЛНЕНИЕ РЕШЕНИЙ НАЦИОНАЛЬНЫХ СУДОВ,
КАК СРЕДСТВО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ ГРАЖДАН С ПРИМЕНЕНИЕМ
ПРАКТИКИ ЕВРОПЕЙСКОГО СУДА**

**EXECUTION OF DECISIONS OF NATIONAL COURTS
AS A WAY OF ENSURING RIGHTS OF CITIZENS USING
THE PRACTICE EUROPEAN COURT**

Анотація. Наукова стаття присвячена адміністративно – правовому аспекту питань щодо позиції Європейського суду з прав людини щодо виконання рішень судів в Україні. Досліджувалися рішення Європейського суду з прав людини щодо приведення до виконання судових рішень що не виконуються в Україні, та особливості адміністративно-правових відносини, які виникають в даній сфері.

Досліджується питання, щодо застосування національними судами практики Європейського суду під час вирішення справ та прийняття процесуальних рішень. Що безперечно надасть можливість національним судам, розглядаючи справу, застосовувати, або Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, або практику суду ЄСПЛ виходячи з конкретної справи.

Ключові слова: процесуальний порядок, законодавство, порядок розгляду справ, виконання судових рішень.

Аннотация. Научная статья посвящена административно – правовому аспекту вопроса о позиции Европейского суда по правам человека по исполнению решений судов в Украине. Исследовались решение Европейского суда по правам человека по приведении в исполнение судебных решений, которые не исполняются, и особенности административно-правовых отношениях, которые возникают в данной сфере.

Исследуется вопрос по применению национальными судами практики Европейского суда при решении дел и принятия процессуальных решений. Бесспорно позволит национальным судам, рассматривая дело, применять или Конвенцию о защите прав человека и основных свобод, или практику суда ЕСПЛ исходя из конкретного дела.

Ключевые слова: процессуальный порядок, законодательство, порядок рассмотрения дел, исполнения судебных решений.

Summary. The scientific article is devoted to the administrative – legal aspect of the issue of the human rights position of the European Court for failure court decisions in Ukraine. We investigated the decision of the European Court of Human Rights in the enforcement of judicial decisions, and administrative features of legal relations that arise in this area.

The question of the application by national courts of the practice of the European Court in dealing with cases and the adoption of procedural decisions is being examined. That will undoubtedly enable national courts, when considering the case, to apply, either the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms or the practice of the Court on the basis of a specific case.

Key words: procedure, legislation, proceedings, execution of court decisions.

Постановка проблеми. Дана тематика є надзвичайно актуальною. Забезпечення своєчасного і належного виконання судових рішень є однією з найбільш загальних проблем у сфері судочинства, які потребують невідкладного вирішення. Саме це питання порушується в більшості скарг проти України, що надходять до Європейського суду з прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням адміністративного судочинства значну увагу приділяли такі вчені як С. Шевчук [8; 151], Л. Луць [9], Б. Малишев [10], Р. Мельник [11], Н. Пархоменко [12], Ю. Попова [13]. Нові тенденції відображені у працях В. Авер'янова, А. Селіванова, В. Стефанюка, Ю. Педько та ін.

Метою даної статті є висвітлення питань щодо позиції Європейського суду з прав людини щодо невиконання рішень суддів в Україні та бездіяльності посадових осіб суду в Україні, в частині правомірного винесення рішення суду, та об'єктивного розгляду справ.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- вивчення особливостей питань щодо позиції Європейського суду з прав людини щодо невиконання рішень суддів в Україні;
- пошук науково-обґрунтованих пропозицій та механізмів щодо покращення законодавства.

Виклад основного матеріалу. Ст. 55 Конституції України проголошує право особи на судовий захист прав і свобод, в тому числі право на оскарження до суду незаконних дій і рішень органів державної влади і місцевого самоврядування, а також їх посадових осіб [1].

Відповідно до Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1787 (2011) від 26 січня 2011 року «Виконання рішень Європейського суду з прав людини», існування основних системних недоліків, які викликають велику кількість повторюваних висновків щодо порушення Конвенції, пов'язані, зокрема, із хронічним невиконанням рішень національних судів.

Керуючись практикою Європейського суду з прав людини, відзначимо, що виконання судових рішень розглядається як невід'ємна частина судового розгляду в розумінні статті 6 Конвенції.

У відповідність цьому Україною зроблені певні кроки. На виконання Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» прийнято Наказ Міністерства юстиції України «Про здійснення експертизи нормативно-правових актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, на відповідність Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод» від 15.08.2006 № 68/5 [6]. До цього Наказу прийнято також Методичні рекомендації щодо здійснення експертизи нормативно-правових актів (їх проектів) на відповідність Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод.

І, звичайно, самі органи виконавчої влади мають посідати активну позицію в стеженні за тим, чи можуть вони в межах своєї компетенції забезпечити належний захист гарантованих Конвенцією прав. У разі виникнення конфлікту між нормативними положеннями, що визначають діяльність таких органів, і положеннями Конвенції у світлі практики суду вони мають удаватися до заходів, за яких конфлікти вирішувалися б на користь прав людини, звертаючись до вищих органів чи висуваючи пропозиції щодо вдосконалення нормативної бази їхньої діяльності з метою поліпшення захисту прав людини.

Судам відведено ключову роль у забезпеченні ефективного захисту прав, гарантованих Конвенцією. Саме суди та прирівняні до них інституції вважаються, як правило, тими ефективними засобами захисту на національному рівні, до яких, за Конвенцією, потрібно звертатися за захистом своїх прав, перш ніж шукати підтримку в ЄСПЛ. Водночас є ситуації, коли навіть звернення до судових органів не може вважатися ефективним у зв'язку з відсутністю в суду компетенції дієво відновити або захистити права особи на національному рівні (справи «Войтенко проти України» та «Сфименко проти України») чи коли звернення до національних судів не дає бажаного результату і Європейський суд доходить висновку, що заявник ужив достатньо заходів для захисту своїх прав на національному рівні, але вони в його конкретній ситуації виявилися неефективними, де суд відхилив попередні зауваження уряду про невичерпання заявником національних засобів правового захисту, визнавши, що заявник достатньо оскаржував рішення правоохоронних

органів про відмову в порушенні кримінальної справи та про закриття кримінальної справи.

Щороку збільшується кількість прикладів застосування національними судами практики Європейського суду під час вирішення справ чи прийняття процесуальних рішень. Питання: як має вчинити національний суд, якщо, розглядаючи справу, він установлює наявність конфлікту між положеннями закону та положеннями Конвенції чи практики суду? Відповідь: застосовувати Конвенцію.

Крім того, національним судам найважливіше ознайомитися безпосередньо з текстами рішень Європейського суду, оскільки, вирішуючи питання про виправданість втручання органів виконавчої влади в певні права людини, гарантовані Конвенцією, суди мають знати, як саме після них це питання, можливо, розглядатиме Європейський суд. Наприклад, ст.ст. 8–12 Конвенції містять схожі положення, що визначають, за яких умов держава може втрутитися або обмежити певні права та свободи. У зв'язку з цим Європейський суд розробив певні стандарти, за якими він передусім визначає, чи було втручання в право особи. Давши позитивну відповідь на це запитання, Суд визначає, чи було втручання, передбачене законом. Значення має публічність нормативного акта, що розглядається, та передбачуваність і чіткість його положень. Якщо Суд установить, що такий нормативний акт не був доступним (публічним) чи передбачуваним, він може знайти порушення Конвенції на цій підставі. Якщо Суд не бачить проблем щодо нормативного акта й установить його доступність, він переходить до вирішення наступного питання: чи переслідувало втручання законну мету? Наприклад, ст. 10 Конвенції, що гарантує свободу вираження поглядів, дає підстави для обмеження цієї свободи «в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету й безсторонності суду». Як правило, проблеми часто постають у разі нечіткого розуміння конвенційних положень щодо свободи розсуду. Після цього Суд переходить до питання, яке, як показує аналіз, є складним для національних правозастосовних органів: чи було втручання у право заявника необхідним у демократичному суспільстві та пропорційним законним цілям, які воно переслідувало? Вирішуючи це питання, Суд докладно аналізує відповідну ситуацію. У справах за ст. 10 Конвенції він, наприклад, уважно вивчає різні факти, в тому числі висловлювання,

які використовували засоби масової інформації, висвітлюючи події чи характеристики певних осіб, а також зважає на те, який зміст такі висловлювання мають у політичному, морально-етичному чи іншому контексті цієї країни, який суспільний інтерес становить висвітлювана тема тощо.

Тому, щоб відповісти на це запитання під час розгляду конкретної справи, національному судді необхідно знати принципи, розроблені в практиці Суду, і заглибитися в аналіз ситуацій у справах, розглянутих Судом, щоб відчутти межу між виправданим і невиправданим втручанням у право особи.

Національні суди, незважаючи на свою незалежність, є однією з гілок влади, а це означає, що винесені ними рішення є діями органів держави. І. Лукашук зазначив: «Незалежність судової влади — це принцип конституційного права, який визначає її взаємодію з іншими гілками влади. Інакше кажучи, йдеться про внутрішньодержавний розподіл компетенції. Відповідно до принципу міжнародної відповідальності, держава не може посилатися на своє внутрішнє право з тим, щоб уникнути відповідальності за міжнародним правом. У міжнародних відносинах держава виступає як єдиний суб'єкт і несе відповідальність за діяльність усіх своїх органів» [5, с. 120]. Отже, незалежність судових органів не перешкоджає суду знаходити порушення гарантованих Конвенцією прав та інших зобов'язань держави за Конвенцією. Щодо останнього положення, йдеться, зокрема, про обов'язок держави не перешкоджати заявникові в ефективному здійсненні його права на звернення до суду (ст. 34 Конвенції), а також про її обов'язок створити всі необхідні умови для ефективного здійснення судом розслідування по справі, коли постає така необхідність (ст. 38 Конвенції).

Висновки з даного дослідження і перспектива подальшого розвитку у даному напрямку. Є чимало рішень Суду щодо України, де саме дії судових органів визнавалися такими, що призводили до порушення гарантованих Конвенцією прав на справедливий судовий розгляд та інших прав. Зазначимо, зокрема, деякі з них:

- право на доступ до суду за ст. 6 (ретроактивне застосування нового терміну на касаційне оскарження в цивільних справах — «Мельник проти України», заява № 23436/03, рішення від 28.03.2006);
- право на справедливий судовий розгляд за ст. 6 Конвенції (ігнорування національними судами важливого аргументу заявниці щодо неконституційності положення закону, яким визначався розмір її пенсії, — «Проніна проти України», заява № 63566/00, рішення від 18.07.2006);

- право на судовий розгляд упродовж розумного строку за ст. 6 Конвенції («Єфименко проти України», заява № 55870/00, рішення від 18.07.2006 й багато інших);
- право на розгляд справи судом, установленим законом, за ст. 6 Конвенції (прийняття Верховним Судом України рішення, на яке той не був уповноважений за Господарським процесуальним кодексом України, — «Сокурєнко та Стригун проти України», заяви №№ 29458/04 та 29465/04, рішення від 20.07.2006);
- право на розгляд справи незалежним і безстороннім судом за ст. 6 Конвенції («Белуха про-

ти України», заява № 33949/02, рішення від 09.11.2006).

Цей неповний перелік рішень суду показує, що національним судам належить не тільки ефективно захищати людину, а й самим діяти в такий спосіб, щоб не порушувати права, гарантовані Конвенцією.

Вирішення цієї проблеми забезпечить не лише зменшення надходження справ до Європейського суду та виплати компенсацій за його рішеннями з державного бюджету України, а й підвищить рівень судового захисту прав осіб, зростання рівня довіри громадян як до судової системи, так і до державної влади в цілому.

Література

1. Конституція України зі змінами від 01 січня 2005 року / Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996–1996 г., № 30. — Ст. 141.
2. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4.11.1950 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
4. Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1787 (2011) від 26.01.2011 «Виконання рішень Європейського суду з прав людини» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/docs/1188_rez_1787.htm
5. Лукашук И. И. Право международной ответственности / И. И. Лукашук. — М.: Волтерс Клувер, 2004. — 432 с.
6. Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 20 березня 2006 року — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
7. Наказ Міністерства юстиції України «Про здійснення експертизи нормативно-правових актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, на відповідність Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод» від 15.08.2006 № 68/5 — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/>
8. Шевчук С. В. Загальнотеоретичні проблеми нормативності актів судової влади: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / С. В. Шевчук; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2008. — 374 с.
9. Луць Л. А. Перспективи становлення судового прецеденту як джерела права України / Л. А. Луць // Вісник Центру суддівських студій. — 2006. — № 6. — С. 10–15.
10. Малишев Б. В. Судовий прецедент у правовій системі Англії: [монографія] / Б. В. Малишев. — К.: Праксіс, 2008. — 344 с.
11. Международный конкурс среди лучших юридических стартапов — Hill Justice Accelerator [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bca.education/legal-tech-mezhdunarodnyj-konkurs-sredi-luchshih>
12. Панов М. І. Точність правових норм як необхідна умова якості правотворення / М. І. Панов // Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладання: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції (м. Харків, 30 вересня — 1 жовтня 2015 р.).
13. Полторацький проти України: Рішення Європейського суду з прав людини від 29 квітня 2003 р. № 38812/97 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_838.

References

1. The Constitution of Ukraine, as amended on January 1, 2005 / Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine from July 23, 1996–1996, No. 30. — Art. 141
2. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 4 November 1950 [Electronic Resource]. — Mode of access: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004

3. Law of Ukraine «On the Judiciary and Status of Judges» dated June 2, 2016, No. 1402-VIII [Electronic resource]. — Mode of access: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
4. Resolutions of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe 1787 (2011) of January 26, 2011 «Implementation of the decisions of the European Court of Human Rights» [Electronic resource]. — Access mode: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/docs/1188_rez_1787.htm
5. Lukashuk I. I. The right of international responsibility / I. I. Lukashuk — M.: Walters Clouver, 2004. — 432 pp.
6. The Law of Ukraine «On the implementation of the decisions and application of the practice of the European Court of Human Rights» of March 20, 2006 — Access mode: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
7. Order of the Ministry of Justice of Ukraine «On conducting an examination of normative legal acts subject to the requirement of state registration for compliance with the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms» dated August 15, 2006 No. 68/5. Mode of access: <http://zakon5.rada.gov.ua/legis/show/1402>
8. Shevchuk S. V. General theoretical problems of normative acts of the judiciary: diss. ... doc. lawyer Sciences: special 12.00.01 “Theory and history of state and law; the history of political and legal doctrines” / S. V. Shevchuk; National Law Academy of Ukraine named after. Yaroslav the Wise. — Kh., 2008. — 374 pp.
9. Luts L. A. Prospects for the formation of a judicial precedent as a source of law of Ukraine / L. A. Lutz // Journal of the Center for Judicial Studies. — 2006.
10. Malyshev B. V. Judicial precedent in the legal system of England: [monograph] / B. V. Malyshev — K.: Praxis, 2008. — 344 c.
11. International competition for the best legal startups — Hill Justice Accelerator [Electronic resource]. — Access mode: <http://bca.education/legal-tech-mezhdunarodnyj-konkurs-sredii-luchshih>
12. Panov M. I. Accuracy of legal norms as a necessary condition for the quality of law-making / M. I. Panov // Legal technique: doctrinal basis and problems of teaching: abstracts of reports and communications of participants of the scientific-practical conference (Kharkov, September 30 — October 1, 2015).
13. Poltoratsky V. Ukraine: Decision of the European Court of Human Rights dated April 29, 2003 No. 38812/97 [Electronic resource]. — Mode of access: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_838.

Дуліба Євгенія Володимирівна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і правосуддя
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука

Дулиба Евгения Владимировна
кандидат юридических наук,
доцент кафедры уголовного права и правосудия
Международный экономико-гуманитарный университет
имени академика Степана Демьянчука

Duliba Yevheniia
Candidate of Law Sciences,
Associate Professor of Department of Criminal Law and Justice of
International University of Economics and Humanities
named after academician Stepan Demianchuk

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ: ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РЕАЛИЗАЦИИ ФИСКАЛЬНОЙ ФУНКЦИИ: ВОПРОСЫ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ В ОТЕЧЕСТВЕННОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ

FOREIGN EXPERIENCE OF REALIZATION OF THE FISCAL FUNCTION: IMPLEMENTATION QUESTIONS IN DOMESTIC LEGISLATION

Анотація. У статті проаналізовано деякі аспекти досвіду окремих країн щодо підвищення ефективності та реалізації фіскальної функції держави. Розглянуто окремі фіскальні засоби та заходи, що впливають на оптимізацію суспільних відносин у сфері підприємництва таких країн як Японія, Велика Британія, США та ФРН. Висловлені власні погляди щодо окреслених у статті питань.

Ключові слова: засоби та заходи фіскальної політики; оподаткування; фіскальна політика держави; сфера підприємництва; фіскальна функція держави.

Аннотация. В статье проанализированы некоторые аспекты опыта отдельных стран по повышению эффективности и реализации фискальной функции государства. Рассмотрены отдельные фискальные средства и меры, влияющие на оптимизацию общественных отношений в сфере предпринимательства таких стран как Япония, Великобритания, США и ФРГ. Высказанные собственные взгляды по обозначенным в статье вопросам.

Ключевые слова: средства и меры фискальной политики; налогообложение; фискальная политика государства; сфера предпринимательства; фискальная функция государства.

Summary. The article analyzes some aspects of the experience of individual countries on improving the efficiency and implementation of the fiscal function of the state. Separate fiscal measures and measures affecting the optimization of public relations in the sphere of entrepreneurship in countries such as Japan, the United Kingdom, the United States and the Federal Republic of Germany are considered. Expressed their own views on the issues identified in the article.

Key words: means and measures of fiscal policy; taxation; fiscal policy of the state; sphere of entrepreneurship; fiscal function of the state.

Загальна характеристика проблеми. За геополітичними масштабами, економічному, технологічному, оборонному та науковому потенціалу Україну можна зрівнювати з багатьма розвинутими країнами. Так, на початку XXI століття, за певними оцінками, в розрахунку на душу населення природно-ресурсний потенціал України в 1,5–2 рази перевищував ресурсний потенціал США, в 4 рази — ФРН, у 12–15 разів — Японії [1, с. 44]. Але загальновідомо, що за різними міжнародними оцінками по легкості ведення бізнесу Україна знаходиться лише в кінці сотні країн світу (а по показникам щодо закриття бізнесу на початку другої сотні позаду деяких африканських країн). У цьому контексті побудова сучасної дієвої держави як і створення демократичного громадянського суспільства в нашій країні нерозривно пов'язані з вдосконаленням діяльності органів державної виконавчої влади, зокрема, державної податкової та митної служби.

Аналіз сучасних наукових досліджень різних фундаментальних, комплексних та галузевих наук свідчить, що багато дослідників [2, с. 10] у власних наукових працях постійно звертаються до різноманітних питань щодо зарубіжного досвіду реалізації фіскальної функції, яка є запорукою успішного розвитку суспільних відносин у сфері підприємництва. Тому метою даної статті є аналіз різнобічних наукових праць та досліджень, продовження наукових дискусій та розширення кола інформації щодо зазначеної тематики.

Викладення основного матеріалу. Запозичення загальноновизнаного позитивного європейського досвіду щодо реалізації фіскальної функції доцільно та важливо для зниження вразливості вітчизняної економіки перед обличчям багатьох глобальних різноманітних викликів, таких як циклічність фінансових спадів; потенційна наростаюча диференціація доходів населення, підприємств тощо; очікування вичерпання природних, насамперед, енергетичних ресурсів; старіння населення України; погіршення екології та ін. Ці традиційні та новітні виклики вимагають вироблення та застосування раціональних засобів та заходів реагування на рівні державної економічної, зокрема, фіскальної політики, а також запровадження принципово нових фінансово-промислових інноваційних стратегій. Саме тому нині впровадження принципово нових фінансових прийомів для адекватної відповіді на негативні економічні реалії визначають сучасну спроможність кожної держави щодо ефективної реалізації державних, зокрема, фіскальних функцій. Беззаперечно, що запорукою вдалого запозичення будь-якого досвіду

є його критичне переосмислення. У розвинених країнах з ринковою економікою процес вдосконалення фінансово-промислової політики триває протягом багатьох років, можна сказати — перманентно. Основний аргумент на користь його раціонального переосмислення — можливість запозичення найкращого з успішних моделей фінансового розвитку країн та запобігання та відмова від найгірших прикладів. Все це можливо з урахуванням традиційних переваг нашої країни: високого рівня професійної, інтелектуальної та загальної підготовки робочої сили; вдалого географічного розташування; значного демографічного та ресурсного потенціалу та ін. Проведення фінансово-промислової політики, яка заснована на виваженої реалізації фіскальних функцій, що сприяє створенню економічного потенціалу країни, дає шанс забезпечити можливості отримання нових перспективних переваг на світовому ринку товарів та послуг вже в найближчому майбутньому.

Яскравим прикладом, який вже стає традиційним в контексті досягнення успіху у фінансово-промисловому розвитку — це економічні перетворення Японії, що відбувалися і за допомогою виваженої реалізації фіскальної функції тощо. У контексті даної статті логічно поставити запитання — чи була саме фіскальна політика ключовою причиною цього швидкого зростання, чи могла японська економіка зростатиме настільки ж швидко за відсутності такої політики?

У цьому сенсі слід відмітити, що по-перше, зусилля уряду спрямовували країну по шляху індустріального розвитку дещо швидше, ніж це відбувалося на принципах нерегульованого ринку. Уряд Японії на початку реформ узяв під контроль джерела розподілу майже всіх доступних урядовому втручання фінансових ресурсів, ввівши, зокрема, адміністративний розподіл валюти та кредитів. Наступним кроком уряд прийняв на себе величезну частку регулюючої ролі ринку, почавши розподіляти фінансові ресурси та джерела їх надходження безпосередньо у ручному режимі, але з пріоритетом національних інтересів. Іншими словами, уряд приймав виважені рішення, використовуючи в основному допомогу фіскальних механізмів. Такі рішення вільний ринок не міг би провести у життя самостійно. Тобто у даному випадку наявний «секціональний (галузевий) інтерес» («sectional interest»), який передбачає державне регулювання (фіскальне зокрема) економіки, що ефективно може бути застосовано лише в окремих сферах (та галузях) промисловості та підприємництва, і призначене для розвитку саме цих сфер та галузей [3, с. 26–32; 4, с. 139–151].

По-друге, найхарактерніша риса регулювання економікою Японії — концентрація сил та ресур-

сів на пріоритетних напрямках. Фактично Японія зайняла проміжну між Західною Європою та США позицію, побудувавши фіскальне регулювання на базі створення сприятливого податкового середовища господарювання із одночасним наданням широкого спектра соціальних гарантій [5, с. 131].

Далі звернемо увагу на окремі аспекти досвіду реалізації фіскальної функції у Великобританії. Як відомо, податкова система Великобританії вважається однією з найдавніших систем Європи, яка формувалася протягом багатьох століть. Як відмічає О. В. Баклан, після закінчення Другої світової війни число законів, що регулюють економіку, у Великій Британії значно зросло і тримається й нині [6, с. 185]. У Великобританії, на думку як вітчизняних, так і зарубіжних вчених [6; 7], не було періоду, коли економіка могла функціонувати вільно від державного регулювання того або іншого виду, хоч його поширення і напрямок змінювалися. Протягом кількох останніх десятиріч галузі економіки та підприємництва в країні націоналізувалися і денаціоналізувалися, ціни й доходи були предметом обов'язкового добровільного контролю, робилися спроби контролю відносин в промисловості шляхом законодавчих обмежень, «джентльменських угод» і т. п. Сьогодні Велика Британія проводить доволі активне бюджетне фінансування економічних (пов'язаних з розвитком інфраструктури й нарощуванням потенціалу окремих галузей економіки) та соціальних програм [6, с. 185]. Дана обставина дозволила Британії залучити іноземні інвестиції і скоротити відставання в продуктивності праці від інших провідних економік. Утвердження у другій половині ХХ сторіччя форм та жорстких методів регулювання, притаманних Уряду М. Тетчер, не призвело до «повернення на більш низький рівень держави», як було обіцяно прем'єр-міністром. Неоліберальна модель державного регулювання у Великій Британії поширила свій вплив на коло комунальних підприємств та інші сектори економіки [8, с. 47]. За класифікацією Світового банку, Британія займає провідне місце в світі по інвестиційному клімату у країні [9]. Лідируючі позиції в світі тримає Британія і за обсягом випуску промислової продукції, половину відправляючи на експорт, будучи при цьому одним з провідних виробників та експортерів продукції високих технологій. Багато британських фірм являють собою частину фрагментарних ланцюжків поставок по світу та виробляють напівфабрикати, в той час як інші поєднують виробництво кінцевого продукту і надають сервісне обслуговування, що насамперед, стосується: аерокосмічної галузі, оборонної промисловості, автомобілебудування, виробництва

напоїв та продуктів харчування, телекомунікації, фармацевтики та ін. [10].

Як відмічає О. В. Баклан, законодавчі правила Великої Британії, насамперед, пов'язані із такими інституціями, як: економічна база даних; фінансові стимули, ціни й доходи, кредит, зовнішньоекономічна торгівля; монополії і злиття; регулювання поведінки на ринку, захист споживачів, інтелектуальна власність, контроль за навколишнім середовищем. Правове регулювання підприємництва (в тому числі і за допомогою фіскального впливу), насамперед, застосовується у таких галузях економіки, як сільське господарство, рибне господарство, енергетика, транспорт [6, с. 186]. Отже, економічне зростання у Великій Британії не в останню чергу зумовлене стабільністю, зокрема, податкової системи тощо. У Великій Британії вибіркове правове втручання держави в економіку не було випадковим і короткостроковим. Тут робляться всілякі спроби (у тому числі фіскального характеру) заохотити розвиток окремих галузей промисловості, підприємництва тощо. У Великій Британії існують чіткі адміністративно-правові механізми та відповідні підрозділи при державних органах підтримки підприємництва, які займаються розміщенням державних замовлень у малому підприємстві на конкурсних засадах. Окрім того, існує система субконтрактації, яка надає великим підприємствам можливість передавати частину замовлень малим підприємствам [11, с. 125]. Втручання на мікрорівні стало в цій країні основною частиною державної економічної стратегії [12, с. 88]. Проаналізувавши процес податково-митної трансформації Великої Британії та структуру податково-митної системи, якою вона є на цей час, І. С. Мироненко чітко вказує, що в цілому досвід Великої Британії є досить вдалим у світовій практиці, який в певній мірі може бути використаний і в нашій державі, адже, підґрунтям окресленого досвіду є індивідуально-визначений підхід британської влади до системи справляння і обліку податків, зборів та платежів, що полягає у співпраці та взаєморозумінні між адміністрацією та платником податків цієї європейської країни [2, с. 147].

Проведемо огляд особливостей фіскальних заходів у фінансово-промислової політики Сполучених Штатів Америки.

Реалізація фіскальної функції в особі державних регулятивних агентств має сильний вплив на економіку, який діє в мікроструктурах різноманітних галузей економіки. Але економічна система США характеризується як «змішана», переважно як ринкова економіка, в якій держава різними засобами та заходами впливає на функціонування ринкової

системи [13, с. 142–147]. Так американський уряд відіграє першорядну роль в стимулюванні зростання в ряді галузей. Найбільш очевидно це простежується у сільському господарстві. Тут американський уряд використовує дуже широке коло фіскальних заходів фінансово-промислової політики.

Загальновідомо, що проблема визнання власності на наукові знання може бути причиною державного втручання в тій чи іншій галузі. У сільському господарстві США, заснованому на сімейних фермах, ця проблема особливо гостра: будь-яке нововведення може бути запроваджено тисячами фермерів, які нічим не ризикують на відміну від підприємців, які першими взяли на озброєння певне нововведення. Для пом'якшення цієї проблеми американським урядом проведено дослідження в галузі сільсько-господарських технологій та розповсюджена інформація про них через такий орган виконавчої влади як Служба сільськогосподарського розвитку. Зроблено це було з застосуванням стимулювання за допомогою пом'якшення фіскального навантаження. Так саме держава відіграла помітну провідну роль у багатьох широкомасштабних акціях, які вимагали колективних зусиль типу будівництва іригаційних споруд. У цьому сенсі А. І. Крисоватий та Т. В. Кошук правильно вважають, що США активно використовують фіскальний потенціал персонального податку, не вдаючись до значного розширення меж соціального оподаткування, сповідують стратегію поміркованої фіскальної ефективності корпоративного податку і не уникають розвитку оподаткування майна. Але на відміну від Західної Європи США не вважають за доцільне закладати вагомі фіскальні завдання у оподаткування процесів споживання. Така податкова структура свідчить про бажання цієї країни закріпити основне податкове навантаження за відносно забезпеченими прошарками суспільства і водночас створити сприятливе податкове середовище для підприємництва як передумови зростання ВВП [5, с. 130].

Досвід ФРН в розробці та реалізації фіскальних заходів та засобів фінансово-промислової політики заслуговує на увагу, насамперед, тому що важлива роль тут відводиться прямому державному регулюванню господарських процесів. В останні роки зростання інтересу Німеччини до фіскально-промислової політики пов'язаний і з тим, що, з одного боку, для захисту своєї національної промисловості її активно використовують партнери по ЄС, особливо Франція. З її допомогою вони забезпечують конкурентні переваги окремих промислових галузей та секторів. Основні конкуренти ФРН на глобальних ринках — США, Китай, РФ, Франція — також про-

водять активну фінансово-промислову політику (нерідко протекціоністського спрямування), яка спрямована на підтримку певного кола національних галузей економіки. Світова фінансова криза тільки підсилила протекціоністський зміст національних фіскальних засобів та заходів фінансово-промислової політики. З іншого боку, німецька промисловість як і раніше потребує цілеспрямованої підтримки держави для усунення її відставання по ряду найважливіших напрямків, насамперед, інновацій та посилення територіальних господарсько-політичних (штандортних) переваг ФРН в цілому та її окремих земель. Не випадково вона стала звертати пильнішу увагу на проведення галузевої структурної політики на місцях, а саме на рівні регіонів, розглядаючи фіскальні заходи фінансово-промислової політики як частину, так званої, штандортної політики, що, як правило, поєднує формування загальних сприятливих умов підприємництва з підтримкою конкретних галузевих проектів та інтересів. На думку сучасного вітчизняного дослідника-економіста Д. М. Стеценка, глобальна мета державного регулювання у ФРН конкретизується в таких спеціальних завданнях:

- сприяння організації ринку і ринково-конкурентних відносин; вирішення економічних та економіко-організаційних питань, що висуваються окремими впливовими групами економічних суб'єктів;
- досягнення економічних, політичних, соціальних і фіскальних цілей, спрямованих на підтримку та забезпечення ринкового порядку в країні;
- коригування розподілу ресурсів з метою впливу на народногосподарську структуру та структуру національного продукту.

При цьому різні завдання потребують різної форми державного втручання: прямого адміністративного, з одного боку, і суто економічного впливу — з іншого. З огляду на це в системі державного регулювання можна виокремити два рівні: ринково-організаційний та фінансовий [7, с. 48–49].

Відносно новим явищем в нинішньому столітті став процес кластеризації німецьких штандортів. На основі кластерів в землях ФРН стали створюватися бізнес-співтовариства, які намагаються отримати за допомогою фіскального сприяння додаткові переваги, насамперед, у сфері інновацій та виробництва високотехнологічної продукції. Подібні утворення сприяють перетворенню регіональних кластерів в інноваційні центри національного та європейського значення і, відповідно, приводять до зростання конкурентоспроможності регіонів, в яких вони розташовані [14].

Для адаптації в Україні заслугоує і досвід реалізації фіскальної функції, що ґрунтується на аналізі існуючих державних програм та податковому інструментарію щодо сприяння діяльності інноваційних підприємств в економіці ФРН. Помітно, що держава, насамперед, прагне до підтримки конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу (правильно вважаючи, що великий бізнес самостійно знайде власне місце у сфері підприємництва), не забуваючи при цьому про створення сприятливих умов для інноваційного розвитку німецького підприємництва в цілому. Можна вважати, що ці заходи та засоби є комплексними, вони не вкладаються в рамки суто фіскальної або суто промислової політики, нині цей інструментарій є частиною самостійної інноваційної фіскально-підприємницької політики.

За загальним правилом проведення інноваційних перетворень в ФРН стало здійснення різноаспектної системи моніторингу та оцінки ефективності проектів науково-дослідної діяльності, що здійснюються за державної підтримки, в тому числі і за участю міжнародної експертизи. Основними в цій системі є заходи, що спрямовані на підвищення міжнародної конкурентоспроможності національної інноваційної системи та особливо таких її складових, як освіта та наукові дослідження, забезпечення процесів прискореного відтворення нововведень, запобігання виникненню в суспільстві соціальних суперечностей та конфліктів.

Важливо також, що в ініціюванні та реалізації інноваційних змін, що відбуваються в Німеччині, поряд з традиційними лобісткими зусиллями великого бізнесу є помітний важливий внесок громадянського суспільства, громадських ініціатив та «тиску» знизу.

Отже, досвід Німеччини показує, що інновації можливі тільки при наявності загальної сприятливого інституційного середовища в державі, помірною оподаткування, розвиненої системи кредитування,

якісної системи освіти та ін. Ці фактори в цілому надають більший вплив на інновації, ніж надання численних дрібних та великих податкових, митних та інших пільг, а також інших преференцій [15]. Над створенням подібних умов має працювати будь-яка система державного управління, в тому числі і в Україні.

Наприкінці даної статті також вважаємо за доцільне підтримати вдалий висновок І. С. Мироненко про те, що адаптація законодавства України до законодавства Європейського союзу у галузі адміністрування податків та зборів повинна проводитися з урахуванням певних особливостей української національної правової системи, економічних, соціальних та політичних умов розвитку українського суспільства. Станом на сьогодні існує багато вдалих зарубіжних прикладів об'єднання функцій митної і податкової структур, серед яких Великобританія, Канада, Естонія, Ізраїль, і які рекомендовано взяти за основу. На думку молодшої вітчизняної дослідниці, яку також слід визнати цікавою та підтримати, більш ефективнішим для України слід вважати досвід поділу податково-митного органу Великобританії на підрозділи в залежності не від категорії платника податків, а від самого виду податку, який має контролюватися [2, с. 185–186].

Автор сподівається, що корисним виявиться продовження дискусії щодо зазначених у статті питань, оскільки головною функцією суто державної стратегії щодо вітчизняного підприємництва загалом є впровадження схеми суспільної поведінки, яка сприятиме пошуку компромісу між інтересами економічних суб'єктів і пріоритетами, завданнями, напрямками економічної стратегії держави. А державна економічна стратегія повинна забезпечити кваліфіковане комбінування децентралізованих за своєю суттю дій суб'єктів господарської діяльності [16], в тому числі і за допомогою реалізації фіскальної функції.

Література

1. Єщенко П. С. Нова парадигма розвитку економіки — настійливе веління нашого часу / П. С. Єщенко, А. Г. Арсеєнко // Економіка і прогнозування. — 2011. — № 2. — С. 28–47.
2. Мироненко І. С. Адміністративно-правові засади діяльності Державної фіскальної служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / І. С. Мироненко. — Львів, 2017. — 231 с.
3. Бобкова А. До питання господарського керівництва екологічним підприємством / А. Бобкова // Право України. — 2010. — № 8. — С. 26–32.
4. Макаркіна Г. В. Модель оптимізації розвитку економіки індустріального регіону в умовах невизначеності інформації / Г. В. Макаркіна // Економіка і прогнозування. — 2008. — № 4. — С. 139–151.
5. Крисоватий А. І. Податкова гармонізація та національні особливості оподаткування високорозвинутих країн / А. І. Крисоватий, Т. В. Кошук // Економіка і прогнозування. — 2009. — № 4. — С. 126–139.

6. Баклан О. В. Адміністративно-правове регулювання в сфері підприємництва України (теоретико-прикладний аспект): дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 / Баклан Олег Володимирович. — К., 2013. — 457 с.
7. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки: [навч. посіб.] / Д. М. Стеченко. — 3-тє вид., випр. — К.: Знання, 2006. — 262 с.
8. Pabst A. The Crisis of Capitalist Democracy / A. Pabst // Telos — Fall 2010. — P. 44–67.
9. DTI (2007) Peer Review of Competition Policy. [Електронний ресурс] / URL: <http://www.berr.gov.uk/files/file39863.pdf>
10. World Bank (2009) Doing Business 2009, DTI (2007) Peer Review of Competition Policy. [Електронний ресурс] / URL: <http://www.berr.gov.uk/files/file39863.pdf>; <http://www.doingbusiness.org>
11. Клим О. В. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Клим Олена Вікторівна. — К., 2009. — 205 с.
12. Саниахметова Н. О. Регулювання підприємницької діяльності в Україні (організаційно-правові аспекти): дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 / Саниахметова Ніна Олексіївна. — О., 1998. — 403 с.
13. Гончаров В. Американська оригіналістична теорія тлумачення юридичних норм і сучасність / В. Гончаров // Право України. — 2010. — № 1. — С. 142–147.
14. Германия. Вызовы XXI века / Под ред. В. В. Белова. М., 2009. — С. 622–643.
15. Сысоев Е. В. Зарубежный опыт разработки и реализации промышленной политики. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.mosgu.ru/nauchnaya/nauch_trudy/articles/Sysoev_Industry-Policy-Foreign-Experience.pdf
16. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія / Я. А. Жаліло. — К.: НІСД, 2009. — 336 с.

References

1. Yeshchenko P. S. A new paradigm of development of economy is a persistent dictate of our time/P.S. Yeshchenko, A. G. Arseienko// Economy and forecasting. — 2011. — № 2. — P. 28–47.
2. Myronenko I. S. Administrative and legal basis of the activities of the State Fiscal Service of Ukraine: candidate's thesis in specialty 12.00.07 / I. S. Myronenko. — Lviv, 2017. — 231 p.
3. Bobkova A. To the question of economic guidance by an environmental enterprise / A. Bobkova // Law of Ukraine. — 2010. — № 8. — P. 26–32.
4. Makarkina G. V. Model of optimization of development of economy of industrial region in the conditions of uncertainties in the information / G. V. Makarkina // Economy and forecasting. — 2008. — № 4. — P. 139–151.
5. Krysovatyi A. I. Tax harmonization and national features of taxation of highly developed countries / A. I. Krysovatyi, T. V. Koshchuk // Economy and forecasting. — 2009. — № 4. — P. 126–139.
6. Baklan O. V. Administrative and legal regulation in the field of entrepreneurship development (theoretical and applied aspect): doctor's thesis in specialty 12.00.07 / Baklan Oleg Volodymyrovych. — K., 2013. — 457p.
7. Stechenko D. M. State regulation of economy: [training manual]/ D. M. Stechenko. 3-d publisher, correction. — K.: Knowledge, 2006. — 262 p.
8. Pabst A. The Crisis of Capitalist Democracy / A. Pabst // Telos — Fall 2010. — P. 44–67.
9. DTI (2007) Peer Review of Competition Policy. [Electronic resources] Retrieved from / URL: <http://www.berr.gov.uk/files/file39863.pdf>
10. World Bank (2009) Doing Business 2009, DTI (2007) Peer Review of Competition Policy. [Electronic resources] Retrieved from / URL: <http://www.berr.gov.uk/files/file39863.pdf>; <http://www.doingbusiness.org>
11. Klym O. V. Administrative and legal regulation of enterprising activity in Ukraine: candidate's thesis in specialty 12.00.07 / Klym Olena Viktorivna. — Kyiv, 2009, 2009. — 205 p.
12. Saaiakbmetova N. A. Regulation of business activity in Ukraine (organizing-legal aspects): doctor's thesis in specialty 12.00.07/ Saaiakbmetova Nina Oleksiivna. — O., 1998. — 403 p.
13. Gorcharov V. American original theory of interpretation of legal norms and modernity / V. Goncharov// Law of Ukraine. — 2010. — № 1. — P. 142–147.
14. Germany. Calls of the XXI century / by ed. V. B. Belova. M., 2009. P. 622–643.
15. Sysoiev Ye. V. Foreign experience of development and realization of industrial politics [Electronic resources] Retrieved from: http://www.mosgu.ru/nauchnaya/nauch_trudy/articles/Sysoev_Industry-Policy-Foreign-Experience.pdf
16. Zhalilo Ya. A. Theory and practice of forming of effective economic strategy of the state: monograph / Ya. A. Zhalilo. — K.: NISD, 2009. — 336 p.

Курило Володимир Іванович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
завідувач кафедри адміністративного та фінансового права
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Курило Владимир Иванович

*доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист Украины,
заведующий кафедрой административного и финансового права
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины*

Kurylo Volodymyr

*Doctor of Science of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine,
Chair of the Department of Administrative and Financial Law
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

Дуліба Євгенія Володимирівна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і правосуддя
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука*

Дулиба Евгения Владимировна

*кандидат юридических наук,
доцент кафедры уголовного права и правосудия
Международный экономико-гуманитарный университет
имени академика Степана Демьянчука*

Duliba Yevheniia

*Candidate of Law Sciences,
Associate Professor of Department of Criminal Law and Justice of
International University of economics and humanities
named after academician Stepan Demianchuk*

**ПРО ОКРЕМІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ**

**ОБ ОТДЕЛЬНЫХ НАПРАВЛЕНИЯХ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ
ФИСКАЛЬНОЙ ФУНКЦИИ ГОСУДАРСТВА**

**REFERRING DEFINED DIRECTIONS FOR INCREASING
THE EFFICIENCY OF THE FISCAL FUNCTION OF THE STATE**

Анотація. У статті проаналізовані окремі напрями щодо підвищення ефективності фіскальної функції держави. Розглянуто окремі засоби та заходи, що властиві для цих напрямів. Відмічено певні особливості здійснення фіскальної політики.

Ключові слова: засоби та заходи фіскальної політики, оподаткування, фіскальна політика держави, фіскальна функція держави.

Аннотация. В статье проанализированы отдельные направления по повышению эффективности фискальной функции государства. Рассмотрены отдельные средства и меры, характерные для этих направлений. Отмечено определенные особенности осуществления фискальной политики.

Ключевые слова: средства и меры фискальной политики, налогообложение, фискальная политика государства, фискальная функция государства.

Summary. *The article analyzes certain directions for increasing the effectiveness of the fiscal function of the state. Separate means and measures characteristic for these directions are considered. Certain features of the implementation of fiscal policy have been noted.*

Key words: *means and measures of fiscal policy, taxation, fiscal policy of the state, fiscal function of the state.*

Постановка проблеми. Фіскальна політика держави повинна здійснюватися відповідно до умов сьогоденної суспільно-економічної ситуації. При цьому фіскальна функція повинна бути виваженою, що забезпечується поєднанням з сучасними економічними процесами, правовою системою та запитамі суспільства. Саме організація правової системи є тим фундаментом, що визначає основу щодо упорядкування суспільних відносин при здійсненні фіскальної функції на конкретному етапі історичного розвитку будь-якої країни.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Як раніше так і нині є багато публікацій, що тим чи іншим чином мають відношення до підвищення ефективності фіскальної функції. Так, ці проблеми в системі державного регулювання розглядали в різний час Дж. М. Кейнс, А. Маршалл, П. Семюелсон, Х. Хаузер, С. Фішер, Е. Прескотт. Питання ефективності бюджетно-фінансової політики були пріоритетними в роботах О. М. Бандурки, С. С. Білуги, Л. К. Воронової, С. С. Гасанова, Т. І. Єфименко, О. А. Журавського, Т. О. Коломоєць, М. П. Кучерявенка, С. В. Петкова, О. П. Рябченко, І. І. Уманського та деяких інших. Окремі аспекти податкової політики і бюджетно-податкового регулювання викладені в роботах таких вітчизняних вчених, як О. В. Баклан, А. І. Берлач, Ю. П. Битяк, С. С. Білуга, М. В. Жернаков, В. І. Курило, В. Б. Марченко, В. В. Тильчик, Є. А. Усенко, О. Ю. Щербаков та ін.

Тому **метою даної статті** є подальша розробка питань щодо окремих напрямів підвищення ефективності фіскальної функції держави.

Викладення основного матеріалу. Розгляд питань про фіскальну політику, як правило, зводиться до аналізу ефективності кола заходів, що вживаються урядом щодо упорядкування державних витрат та оподаткування для визначення оптимальної стратегії держави у бюджетно-фінансовій сфері. Більш об'ємне тлумачення фіскальної політики деталізує засоби та заходи, які стоять перед економікою держави, а саме: уточнюються урядові заходи щодо корекції державних витрат, ставок оподаткування та загальному стану державного бюджету, які спрямовані, насамперед, на забезпечення рівноваги платіжного балансу та економічного розвитку при виробництві вітчизняного валового продукту. Фіскальна політика зумовлює використання можливостей уряду

формувати податки та витратити кошти державного бюджету для регулювання рівня ділової активності та розв'язання різноманітних соціальних проблем, тобто це система регулювання, яка пов'язана з державними видатками та податками. Основним важелем фіскальної політики держави є зміна структури податків і, насамперед, зміна податкових ставок згідно з метою уряду [1].

Враховуючи суспільну важливість засобів та заходів фіскальної політики та особливу чутливість до них населення країни та іноземних інвесторів прерогатива щодо здійснення фіскальної політики належить виключно законодавчій владі, оскільки якраз вона має відповідні права та обов'язки контролювати рівень оподаткування та витрати коштів з державного бюджету.

У вітчизняній науковій літературі часто використовується кілька словосполучень (майже тотожних понять), а саме таких як: бюджетно-податкова політика, податково-бюджетна політика, фіскальна політика та ін. У перекладі з англійської мови «fiscal» — фіскальний, фінансовий, фінансовий інспектор. Як відмічено вище дослідники окреслених питань, які аналізують механізм здійснення фіскальної політики, найчастіше, зосереджуються не на політиці в цілому, а на окремих її засобах та заходах. В результаті різногалузевих досліджень зміст фіскальної політики ототожнюється з результатами розробки проблематики щодо організації бюджетного процесу, реорганізації та розбудови податкових органів, механізмів встановлення та збирання податків, видів та структури витрат бюджету, обчислення податкового навантаження для різних галузей народного господарства, підприємств, верств населення тощо. При цьому засоби та заходи з регулювання в сфері фінансово-бюджетній системі та оподаткування практично ототожнюються з фіскальною політикою.

Загалом можна констатувати, що суттєвої різниці між теоретичним уявленням щодо сутності фіскальної політики зарубіжних та вітчизняних науковців немає, оскільки у дослідженні цього питання присутній цілеспрямований функціональний характер фіскальної політики та оціночний момент, який внутрішньо їй притаманний та властивий сучасній правовій державі, без якого не можна говорити про рівень розвитку об'єкта, що аналізується дослід-

никами цієї проблематики. Тобто в даному аспекті акцентується увага не тільки на змісті фіскальної політики та засобах її реалізації, але й визначається їх цільова спрямованість. Іншими словами, це ті дії уряду, що спрямовані на формування оптимального обсягу та структури державних доходів та видатків для забезпечення належного рівня зайнятості, обмеження та запобігання інфляції та інших негативних економічних явищ. При цьому пріоритетні напрями фіскальної політики визначаються конкретно поставленою основною метою (наприклад, забезпечення поступального економічного зростання, збалансованості бюджету, боротьба з інфляцією тощо), реалізація якої забезпечується урядом держави шляхом регулювання сукупного попиту та реального ВВП за допомогою державних видатків та оподаткування. Отже, фіскальна політика як засіб фінансового регулювання економіки здійснюється за допомогою могутніх важелів — податків та державних видатків, тобто шляхом їх зміни і забезпечується вплив на макроекономічні процеси — стимулювання економічного зростання [2, с. 108].

Сучасні дослідження щодо підвищення ефективності фіскальної функції у вітчизняній та зарубіжній літературі можна звести до чотирьох основних напрямів.

Перший напрям полягає у запровадженні короткострокових засобів та заходів, які спроможні відносно максимально швидко удосконалити «підправити» фіскальну політику в країні (такі інструменти, насамперед, пов'язані з, так званими, «автоматичними стабілізаторами»).

До застосування будь-якого інструмента фіскальної функції слід якомога точніше проаналізувати поточний стан фінансової системи у державі. Відповідно дуже важливо отримати достовірні дані про поточну макроекономічну ситуацію в країні. У даному випадку фіскальна функція полягає, наприклад, у:

- запровадженні політики визначення пріоритетних цілей, науково обґрунтованих підходів досягнення цих цілей, створення наукомістких підприємств та галузей економіки, які повинні дати помітний ефект вже в перші роки економічних реформ;
- максимальної детінізації економіки;
- запровадженні та відновленні спеціальних економічних зон, територій пріоритетного розвитку та технопарків на умовах такого оподаткування, яке заохочує притік капіталу до галузей чи регіонів із більш сприятливим податковим режимом;
- розробці науково-обґрунтованої системи податкових пільг та надання традиційних пільг добросовісним підприємствам;

- максимально можливого перерозподілі матеріальних та фінансових ресурсів в бік стабілізації коливань у ході найбільш розповсюджених бізнес-циклів;
- та інші загальноприйняті заходи [3, с. 126–132; 4, с. 25–34].

Стабілізаційний ефект може бути досягнутий декількома основними способами. По-перше, подальшим застосуванням заходів дискреційної фіскальної політики. У цьому випадку багато авторів [5, с. 74–84] застерігають, що слід бути уважними при використанні заходів дискреційної політики для стимулювання економічної активності, так як буває важко визначити необхідний час реакції економіки на інструменти, що застосовуються через наявність тимчасових так званих — лагів (часових запізнь). По-друге, для стабілізації можна використовувати непряме регулювання. В цьому випадку уряд безпосередньо не змінює ні величину видатків, ні їх склад. Державні витрати залишаються фіксованими незалежно від стадії циклу, у цьому випадку вони мають непряму стабілізуючу функцію. І по-третє, при виборі прийнятних заходів урядовці в останні роки часто схиляються саме до пріоритету «автоматичних стабілізаторів» [5, с. 74–84], оскільки вони застосовуються без спеціального втручання держави і саме тоді, коли в цьому виникає негайна потреба.

Другий напрям підвищення ефективності фіскальної функції передбачає запровадження середньо- та довгострокових ефектів від фіскальної функції. При цьому напрямом удосконалення фіскальної політики, наприклад, можуть бути:

- стабілізація податкового та митного законодавства;
- розробка та удосконалення реформи міжбюджетних відносин на основі більш чіткого розмежування витратних та податкових повноважень між державним та місцевими бюджетами;
- розробка та запровадження сталих економічних критеріїв для виділення пріоритетних бюджетних інвестицій;
- скорочення державних витрат та створення ефективної системи управління державним боргом;
- реформа структури видатків на розвиток таких галузей суспільного життя як освіта та наука (переважно прикладна), які вже в майбутньому зможуть помітно удосконалити фіскальну політику в країні;
- оптимізація (з можливим скороченням) переліку державних цільових програм;
- та інші загальноприйняті ефективні напрями [4, с. 25–34; 6, с. 48–55].

Здійснення фіскальної функції на середньо- та довгостроковій основі передбачає: попереднє оголошення про засоби та заходи, що можуть бути запроваджені у перспективі та в різних ситуаціях для різноманітних суб'єктів підприємництва. Під певною свободою економічної політики розуміється дискреційна політика, що дозволяє оцінювати характер проблем в кожному конкретному випадку та обрати найбільш підходящі для даного моменту заходи. Традиційними аргументами для обґрунтування прийняття правил фіскальної політики є: макроекономічне зростання; стабільність фіскальної політики; співвідношення з кредитно-грошовою та соціально-економічною політикою; подолання несприятливих деяких наслідків ринкових перетворень та ін.

Запровадження середньо- та довгострокових ефектів внаслідок реалізації фіскальної функції потребує обрання та додержання правил фіскальної політики з урахуванням двох моделей регулювання:

1) з пріоритетом конкурентного ринку на основі приватної власності;

2) з помітною регулюючою роллю держави.

Зазначене яскраво демонструють дані таблиці (складеної на основі аналізу праць відомих вчених-економістів), які наводить відомий адміністративист-дослідник цих процесів О. В. Баклан [7, с. 172–173].

Світова криза на ринку капіталів в останні часи привела до усвідомлення необхідності досягнення фінансової стійкості економіки. Третій напрям підвищення ефективності фіскальної функції пов'язаний саме з досягненням фіскальної стійкості.

Загально визнано, що фіскальна стійкість є таким станом державних фінансів, що дозволяє уряду

проводити передбачувану та послідовну соціально-економічну політику зростання, незважаючи на дію зовнішніх та внутрішніх факторів протягом тривалого періоду. Ґрунтуючись на зарубіжних дослідженнях [8, с. 2], можна зазначити, що стійкість державних фінансів включає в себе такі основні чотири чинника:

- платоспроможність, або здатність уряду фінансувати наявні або можливі майбутні зобов'язання;
- здатність уряду підтримувати економічне зростання протягом тривалого періоду;
- справедливість, або здатність уряду забезпечувати чисту фінансову вигоду для майбутніх поколінь, що є не меншим, ніж чисті переваги, надані сучасному поколінню;
- стабільні податки, або здатність уряду фінансувати майбутні зобов'язання без збільшення податкового навантаження [9].

Враховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що на основі простої формальної логіки шляхами виходу із несприятливого економічного становища є такі правові засоби та заходи, які приводять до консолідації державного бюджету у середньостроковій перспективі для зменшення та стабілізації рівня боргу. При цьому за змістом цих засобів та заходів є розробка прозорих фіскальних правил, що у середньостроковому майбутньому будуть обмежувати (принаймні — не збільшувати чисельність та не поглиблювати, не розширювати та ін.) застосування інструментів фіскальної політики під час очікуваних майбутніх фаз циклічного зростання економіки.

Четвертий напрям підвищення ефективності фіскальної функції передбачає наявність гарантій успішної реалізації фіскальної політики, оскільки здійснення фіскальної функції має сенс лише за

Основні форми і методи державного регулювання економіки

Кейнсіанство	Неолібералізм
<p>а) жорстка податкова політика, включаючи прогресивно зростаючі податкові ставки на доходи підприємців;</p> <p>б) збільшення бюджетних витрат на стимулювання виробництва, включаючи створення потужного державного сектору економіки, а також на соціальні й регіональні програми;</p> <p>в) збільшення бюджетного дефіциту в період економічного спаду для стимулювання попиту;</p> <p>г) стимулювання зростання реальних інвестицій, особливо в високоефективні й наукомісткі виробництва, і зменшення різних форм заощаджень, не пов'язаних з економічним зростанням;</p> <p>д) жорсткі адміністративні заходи, спрямовані на обмеження монополізму та регулювання ринку в інтересах більшості населення (різноманітні форми пільг, заборон, ліцензування, квотування, сертифікації тощо);</p> <p>е) підтримка ефективного (національного) виробника.</p>	<p>а) ліберальна податкова політика;</p> <p>б) скорочення і взагалі мінімізація бюджетних витрат як на економіку (в т.ч. урізання до мінімуму різних дотацій, субсидій як у регіонах, так і в галузях економіки, включаючи сільське господарство тощо), а також на соціальні потреби (перехід освіти, охорони здоров'я, комунального господарства, дошкільних установ і навіть пенсійної системи на ринкові відносини і т.п.);</p> <p>в) неприпустимість в принципі бюджетного дефіциту;</p> <p>г) скасування будь-яких адміністративних обмежень, що заважають свободі конкуренції та підприємницькій діяльності;</p> <p>д) свобода пересування капіталу як усередині країни, так і між країнами;</p> <p>е) повна лібералізація зовнішньоекономічної діяльності;</p> <p>ж) ліквідація неефективних виробництв, у т.ч. через систему банкрутств.</p>

умови, що влада може довести здатність її успішної реалізації. Такі гарантії держава може забезпечити лише там і тоді, де правові зв'язки між суб'єктами суспільних відносин зумовлені спільною метою, тобто спочатку необхідно забезпечити баланс інтересів суб'єктів щодо спільного формування мети, а потім визначити механізм забезпечення взаємодії, за рахунок якої має підтримуватися зазначений баланс (створюються та реалізуються прямі та зворотні правові зв'язки) [10, с. 181].

В цьому контексті, на слушну думку О. В. Баклана [7, с. 263–264] державі доцільно створювати такі умови для суб'єктів підприємництва, які були б спеціальними стимулами до вчинення соціально спрямованих дій та являлися предметом укладання угод для задоволення суспільних (або державних) потреб. Маються на увазі наступні:

а) фіскальні заходи заохочення (в першу чергу податкові) соціальної відповідальності підприємництва. Відповідно до відомої практики розвинених країн [11, с. 12–14] світу, в середньому такі стимули зазвичай складають до 5% оподаткованого прибутку підприємств. Подібні заходи можуть застосовуватися у галузях, у яких реальний ефект для суспільства (місцевої громади) суттєво перевершує позитивний економічний ефект для підприємства;

б) створення клімату щодо пропаганди обґрунтованих соціально-визнаних стандартів життя суспільства (місцевої громади, громадян), досягненню яких сприяють суб'єкти господарювання, застосування з боку публічної влади різноманітних форм заохочення підприємців: надання почесних звань, нагород та ін.;

в) укладання адміністративно-правових договорів, як прийнято у цивілізованих країнах [11, с. 12–14], повинно полягати у встановленні стабільних та довгострокових адміністративно-правових відносин між органами публічного управління та суб'єктами підприємництва (їх об'єднаннями) з приводу вирішення важливих для суспільства (місцевої громади) і держави соціально-економічних проблем.

У цьому ж контексті, спираючись на міжнародний досвід можна погодитися з думкою [7, с. 220–221], що з державницьких позицій слід відверто визна-

ти, щодо детінізації економіки та підприємництва України першим кроком з боку держави повинно стати визнання неспроможності самотужки вивести бізнес з тіні. Практично зробити це можна шляхом прийняття Закону «Про проведення податкової амністії» з обов'язковим зазначенням у цьому законі: строків проведення амністії, державних гарантій, взаємних зобов'язань держави та суб'єктів підприємництва.

Щодо стратегії детінізації економіки з застосуванням, насамперед, фіскальної функції варто визнати справедливими думки щодо використання, в першу чергу, традиційних засобів та заходів, сутність яких полягає в наступному:

1) «амністія» лише тих капіталів, що спрямовуються в інноваційну сферу та деякі інші суспільно значущі пріоритетні сектори;

2) запровадження податкових стимулів до нагромадження та інвестування коштів в інноваційний сектор юридичними особами, які пропонується надавати за фактичними результатами діяльності;

3) зменшення рівня оподаткування фізичних осіб на величину документально підтверджених коштів, витрачених на відтворення людського капіталу;

4) реальне і радикальне спрощення погоджувальних і дозвільних процедур щодо здійснення підприємницької діяльності;

5) застосування наявних методичних розробок щодо виявлення напівлегальних фінансово-промислових угруповань та ліквідація виявлених схем іллегалізації капіталу [12].

Висновки. Таким чином, узагальнений аналіз згаданих напрямів підвищення ефективності фіскальної функції демонструє певне різноманіття поглядів, які ґрунтуються в основному на застосуванні традиційного фіскального інструментарію. Безумовно і те, що розвинені країни мають більший досвід у реалізації фіскальної функції, а також більш дієво використовують власний досвід щодо формулювання та реформування суті засобів та заходів фіскальної політики і підсумовування результатів здійснення фіскальної функції, що безумовно йде на користь розвитку економіки цих країн та підлягає ретельному вивченню, аналізу та раціональному застосуванню.

Література

1. Комарницький І. Ф. Економічна теорія / І. Ф. Комарницький // Чернівці. — 2006. — 334 с.
2. Дулік Т. О. Вектори розвитку сучасної фіскальної політики України / Т. О. Дулік, Т. Ю. Александрюк // Международный научный журнал. — № 2, — 2016. — С. 107–115.
3. Баклан О. В. Закордонний досвід державного регулювання економіки та підприємництва деяких країн Європейського Союзу / О. В. Баклан // Зовнішня торгівля: право та економіка. — 2010. — № 3. — С. 126–132.

4. Луніна І. О. Шляхи мінімізації впливу фінансової кризи на бюджет України / Луніна І. О., Баліцька В. В., Короткевич О. В., Фролова Н. Б. // *Фінанси України*. — 2008. — № 12. — С. 25–34.
5. Феоктистова Т. В. Теория конвергенции налоговых функций / *Налоговые системы. Методология развития: монография для магистрантов, обучающихся по программам «Налоги и налогообложение», «Финансы и кредит»* / [И. А. Майбуров и др.]; под ред. И. А. Майбурова, Ю. Б. Иванова. — М.: Юнити-Дана, 2012. — С. 74–84.
6. Kopits G., Symansky S. Fiscal Policy Rules /1 IMF Occasional Paper. 1998. Vol. 162.
7. Баклан О. В. Адміністративно-правове регулювання в сфері підприємництва України (теоретико-прикладний аспект): дис. докт. юрид. наук: 12.00.07 / Баклан Олег Володимирович. — К., 2013. — 457 с.
8. The Benefits of Long-Term Fiscal Projections. Policy Brief / Organisation for economic cooperation and development. — 2009. — P. 8.
9. Цицик Р. В., «Економіка розвитку» (Economics of Development), № 4 (68), 2013.
10. Ярмач О. М. Адміністративно-правові засади взаємодії органів державної виконавчої влади України у правоохоронній сфері: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ярмач Олександр Михайлович. — К., 2009. — 240 с.
11. Стародубська М. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні / М. Стародубська // *Пріоритети*. — 2005. — № 7. — С. 12–14.
12. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / за ред. З. С. Варналія. — К.: НІСД, 2006. — 576 с.

References

1. Komarnytskyi I. F. Economic theory / I. F. Komarnytskyi // *Chernivtsi*. — 2006. — 334 p.
2. Dulik T. O. Vectors of development of modern fiscal politics of Ukraine / T. O. Dulik, T. Yu. Aleksandriuk // *International scientific magazine*. — № 2. — 2016. — P. 107–115.
3. Baklan O. V. Foreign experience of government control of economy and enterprise of some countries of Europe Union / O. V. Baklan // *Foreign trade: right and economy*. — 2010. — № 3. — P. 126–132.
4. Lunina I. O. Ways of minimization of influence of financial crisis on the budget of Ukraine / Lunina I. O., Balicka V. V., Korotkevych O. V., Frolova N. B. // *Finances of Ukraine*. — 2008. — № 12. — P. 25–34.
5. Feoktistova T. V. Theory of convergence of tax functions / *The tax systems. Methodology of development: monograph for master's degrees students on the programs "Taxes and taxation", "Finances and credit"* / [I. A. Maiburov and other]; by ed. I. A. Maiburov, Yu. B. Ivanov. — М.: Yuniti-Dana, 2012. — P. 74–84.
6. Kopits G., Symansky S. Fiscal Policy Rules / 1 IMF Occasional Paper. 1998. Vol. 162.
7. Baklan O. V. Administrative and legal regulation in the field of entrepreneurship development (theoretical and applied aspect): doctor's thesis in specialty 12.00.07 / Baklan Oleg Volodymyrovych. — К., 2013. — 457 p.
8. The Benefits of Long-Term Fiscal Projections. Policy Brief / Organisation for economic cooperation and development. — 2009. — P. 8.
9. Tsytsyk R. B. «Economics of Development» (Economics of Development), № 4 (68), 2013.
10. Yarmak A. Administrative and legal bases of the cooperation of the organs of state power of Ukraine in the law enforcement sphere: Candidate's thesis in specialty 12.00.07 / Yarmak Oleksandr Mykhailovych. — К., 2009. — 240 p.
11. Starodubska M. Social responsibility of business in Ukraine / M. Starodubska // *Priorities*. — 2005. — № 7. — P. 12–14.
12. Shady Economics: essence, features and ways of legalization / by editing Z. S. Varnalii. — К.: NISD. — 2006. — 576 p.

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».

Серія: «Юридичні науки»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА».

Серия: «Юридические науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».

Series: «Juridical sciences»

№ 1(6)

Головний редактор — *Омельчук В.А.*

Київ 2018

Видано у авторській редакції

Адреса редакції: Україна, м.Київ, вул. Ломоносова, буд. 18

Контактний телефон: +38(044) 222 58 89

Контактний телефон: +38(067) 401 84 35

E-mail: editor@inter-nauka.com

Підписано у друк 19.03.2018. Формат 60×84/8

Папір офсетний. Гарнітура PetersburgС. Друк офсетний.

Умовно-друкованих аркушів 4,88. Тираж 100. Заказ № 220.

Ціна договірна. Надруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано у видавництві

ТОВ «Центр учбової літератури»

вул. Лаврська, 20 м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2458 від 30.03.2006 р.